ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1994 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

10 ИЮН. ЖУМА № 24 (3269) ● СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

ТОШКЕНТ ХАЛҚАРО ХОТИН-ҚИЗЛАР КОНФЕРЕНЦИЯСИ ҚАТНАШЧИЛАРИГА

Мустақил Ўзбекистон пойтахти — Тошкентда ўтаётган халқаро хотин-қизлар конференцияси иштирокчилари, муҳтарама аёллар, хонимлар!

Дунёнинг турли мамлакатларидан келган сиз, азиз меҳмонларимизни самимий муборакбод этаман ва анжуман ишига муваффақиятлар тилайман.

Жаҳонда тинчлик ва осойишталикнинг барқарор бўлишида, инсонларнинг ҳамжиҳатлигини, жамиятнинг маънавий асосларини тобора мустаҳкамлашда, ёш авлодни камол топтиришда, ҳаётимизни янада юксакроқ поғоналарга кўтаришда сизларнинг — халқаро аёллар ҳаракати фаолларининг фидойилиги беқиёсдир.

Шу боис соғлом авлод тарбиясини, аёллар ва болалар, оила ижтимоий муҳофазасини ўз сиёсатининг энг устивор йўналиши этиб белгилаган суверен давлат — Ўзбекистонимизда бундай халқаро анжуманнинг ўтиши биз учун ғоят аҳамиятли воқеадир.

Конференциянгиз иши унумли ва самарали бўлишига ишончим комил.

Сизларга аввало оналар учун энг азиз ният бўлган тинчлик ва осойишталик, соғлик-саломатлик, фарзанд ва оила, жамият фаровонлиги, гўзаллик ва бахт тилайман!

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. КАРИМОВ

КЕЛАЖАККА ИШОНЧ

Сўнгги йилларда Корея Республикаси саноати катта тезлик билан ривожланиб бормоқда. Бугунги кунда, у дунёдаги энг ривожланган ўн давлатдан бирига айланди. Шундай экан, эндигина мустақиллик йўлига кирган республикамиз учун Жанубий Корея билан иқтисодий ва маданий алоқаларни мустаҳкамлаш катта аҳамиятга эга.

Корея ва Ўзбекистон ўртасида тўғридан-тўғри алоқалар ўрнатилганига эндигина икки йил бўлди. Шунга қарамай, Жанубий Кореянинг «Дэу», «Самсунг», «Голдстарт» корпорация ва фирмалари мамлакатимиз ишбилармонлари билан самарали ҳамкорлик қилмоқда. Айни пайтда, республимизда 20 га яқин Ўзбекистон—Корея қўшма корхонаси фаолият кўрсатмоқда. «Дэу» корпорацияси ёрдамида келгуси йилнинг охирида Ўзбекистон ўзининг енгил машиналарини ишлаб чиқара бошлайди.

Булар бари амалга ошаётган ишлар. Келгусида бу алоқаларни янада мустаҳкамлаш ҳар икки мамлакат учун ҳам манфаатлидир.

Шу йилнинг 4—6 июн кунлари Корея Республикасининг Президенти Ким Ен Сам Ўзбекистонда бўлди. У Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов билан музокаралар олиб борди. Республикамиз пойтахтининг диққатга сазовор жойларини бориб кўрди, улуғ мутафаккир шоир Алишер Навоий ҳайкали пойига гуллар қўйди, Самарқандга сафар қилди.

Расмий ташриф якунида Ўзбекистон ва Корея ҳукуматлари ўртасида маданият соҳасида ҳамкорлик ҳамда самолётлар қатновини йўлга қўйиш ҳақидаги битимлар, фуқароларнинг эркин бордикелдилари тўғрисидаги ўзаро англашмалар меморандуми, икки мамлакат ташқи ишлар вазирликлари ўртасида маслаҳатлашув ва ҳамкорликка оид протоколлар имзоланди.

— Бу кўҳна заминда кўрганларим менда теран таассурот қолдирди, — деди Ким Ен Сам Самарқанд таассуротлари ҳақида, — кўркам обидалар, бебаҳо санъат намуналарини яратган халқнинг қадимий маданияти, анъаналаридан далолатдир. Бу ерда мен ўзига хос маҳорат ва заргарона нафис меҳнат самарасини кўрдим. Ҳар икки фазилат ҳам мени лол қолдирди. Яна бир карра Шарқ халқлари аждодларининг юксак маданияти қаршисида таъзим қиламан.

Музокаралар тугагач Президентлар журналистлар билан учрашди.

— Ўзбек халқи корейсларга катта ҳурмат билан қарайди, — деди Ислом Каримов. — Маълумки улар 1937-39 йилларда, Сталин қатағони пайтида Узоқ Шарқдан бу ерга кўчирилган эди. Биз қарийб, 50 йилдан буён елкадош бўлиб, ҳаётнинг аччиқ-чучугини бирга тотиб келаяпмиз. Корейслар ўзининг меҳнаткашлиги, кўнгли очиқлиги билан ўзбекларга ўхшайди. Ана шу фазилатлари туфайли улар ҳурмат, эътибор топган. Бизга эл бўлди...

...Ҳозир 200 мингдан зиёд корейс миллатига мансуб фуқаромиз бор. Улар бошқа миллат вакиллари қатори мамлакатимиз қудратини ошириш йўлида меҳнат қилишаяпти. Миллий анъаналарини сақлаш, миллий маданиятни ривожлантириш борасида барча шароитлар яратилган. Ана шундан бўлса керак, Жанубий Кореяда ҳаёт фаровонроқ бўлишига қарамай юртимизнинг бирор корейс фуқароси ўзининг азалий ватанига кетиб қолаётгани йўқ. Зеро улар яқин келажакда Ўзбекистон ҳам юксак тараққиётга эришишига қатъий ишонадилар.

«НОЁБ НУСХА»

Янги томоша

Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театри жамоаси мухлисларини яна бир янги асар билан хушнуд этди. Муродбой Низомов ва Меҳмонқул Исломқул ўғлининг «Ноёб нусха» асари асосидаги янги спектаклни режиссёр Марат Азимов саҳнага олиб чиққан. Асар воқеаларининг мазмунини янада тўлароқ очиб беришга хизмат қилувчи саҳна безакларини рассом Бахтиёр Тўраев ишлаган.

Ушбу қувноқ комедиянинг асосий ролларни театрнинг етакчи артистларидан Эркин Комилов, Римма Аҳмедова, Толиб Каримов, Эркли Маликбоева, Жамшид Зокиров, Тўлқин Тожиев ижро этмоқдалар. Ўйлаймизки, ушбу саҳна асари театр шинавандалари учун яхши бир туҳфа бўлади.

СУРАТДА: шу спектакл кўринишлар

МИРОНШОҲНИНГ МУҲРИ

Жаҳондаги машҳур музейлардан бири, Санкт-Петербургдаги Эрмитажнинг кўргазма залларида ва сақланмахоналарида Туроннинг ўтмиши билан боғлиқ кўплаб ноёб осор-атиқалар сақланади. Ўтмишимизнинг қимматли гувоҳлари — бу топилмалар турли даврларда ҳар хил сабаблар билан ватанни тарк этганлар. Биз қуйида шулардан бири, ўз тарихий қимматига кўра ўта муҳим ёдгорлик—Мирзо Мироншоҳ ибн Амир Темурнинг шахсий муҳри ҳақида ҳикоя қилмоқчимиз.

Бу муҳрни, Туркистондаги ноёб осор-атиқаларни Россияга ташиб кетишда катта жонбозлик кўрсатган шарқшунос Н. Веселовский 1885 йили Самарқанддан Санкт-Петербургга қимматли тарихий буюмлар билан бирга олиб кетган эди. Мироншоҳнинг бу муҳим қимматбаҳо тошдан ясалган, тош бодомсимон шаклга келтирилиб, унинг сиртига нафис қилиб: «Озарбойжон амирлар амири Мирзо Мироншоҳ соҳибқирон Амир Темур Кўрагон ўғли, 807 йил» деб ёзилган ва чиройли олтин узукнинг кўзига ўрнатилган.

Муҳрдаги ёзувдан англашилича, Мирзо Мироншоҳ Озарбойжон амирлар амири бўлган. Хўш, амирзода бу лавозимга қачон ва қай ҳолатда сазовор бўлган? Қуйида шулар ҳақида қисқача тўхталиб ўтамиз.

Давоми иккинчи бетда

ТЕННИС ЁШ ТАНЛАМАЙДИ

Муҳаббат ёш танламайди. Назокатли ўйин ҳисобланмиш теннис ҳам шундай. Бу беллашув дунё миқёсида, ёшу кекса ўртасида беҳад оммавий эканлигининг боиси ҳам шунда. Шоҳмот, волейбол сингари теннисснинг ҳам инсон маънавий камолоти билан боғлиқ мафтункор жиҳатлари кўп. Ғарбда теннис мусобақалари ўтказилаётган томошагоҳларга билет топиш ёки мусобақа баҳона ўз маҳсулотларини тарғиб қилиш учун анча-мунча сармоя сарфлаш керак бўлади.

«Юнусобод» спорт мажмуида ниҳоясига етган «Президент кубоги» халқаро теннис турнирининг бош қаҳрамони — ота-оналарига эргашиб бу муҳташам иншоотга келган болакайлар бўлди, десам муболаға бўлмас. Чунки йиллар ўтиб айни шу «оқ қалпоқлилар» орасидан номдор спортчилар етишиб чиқиши, айни шу болакайлар элимиз, юртимиз довруғини оламаро ёйишларига жуда-жуда ишонаман.

Биз ҳозир соғлом авлод тарбиясига миллий мустақиллигимиз олдида турган ғоят муҳим масала сифатида қарамоқдамиз. Юнусободда қисқа вақт ичида қад ростлаган ва жаҳоний андозаларга жавоб бера оладиган бу ўйингоҳ ана шу соғлом авлодни тарбиялаш йўлидаги салмоқли қадам бўлди. Чунки, спортга, хусусан теннисга муҳаббат қўйган ўсмирни унча-мунча нарса йўлдан оздира олмайди, у чинакамига соғлом авлод бўлиб етишади. Бу ерда бўлган ва ғолиблик беллашувларини ўз кўзи билан кўрган бола бундан буён сиздан «Сникерс» ўрнига ракетка, тўп талаб қилса, ажаб эмас.

Томошабин сифатида ўйинчиларнинг ўзаро учрашувларини кузатдим. Ҳамюртимиз Олег Огородов ҳаммада, ўйлайманки, яхши таассурот қолдирди. Аммо, спортча ибора билан айтганда, «қадрдон деворлар» ўйинчини қўллаб-қувватлашдан ташқари унинг зиммасига катта масъулият ҳам юклайди. Венгриялик Шандор Ножали билан бўлган ўйин якунида Олегни ҳаяжон қоплади. Лекин, гап ютуқда ёки ютқазиқда эмас. Спортда гоҳо шундай ҳолатлар ҳам бўлади: томошабинлар ғолибдан кўра мағлубни кўпроқ олқишлайдилар. Олег ва бошқа юртдошларимиз майдонда муносиб кураш олиб бордилар.

Ножали ва Адамс ўртасидаги ярим финал беллашуви турнирнинг безаги бўлди, дейиш мумкин. Майдонда рақибни чалғитиш, доғда қолдириш, зарба йўналишини кутилмаганда ўзгартириш, ҳужум йўлини тўсиш маҳорати билан бирга спорт одоби мусобақаси ҳам давом этди. Ножалининг ажабтовур жўшқинлигини, ғалабасига юз фоиз ишонгандай мағрур қўл силкишларини, ғайритабиий хатти-ҳаракатларини кўрдик. Хатога йўл қўйса ёки рақиб ҳужумини қайтара олмаса телеминоранинг сўнгги нуқтасига қараб «оҳ» уради, жунбушга келади, навбатдаги муҳим очколарни қўлга киритса, ўйин деганлари мана бунақа бўлади, дегандай, сирли ишоралар қилади.

Чак Адамс, бу жиҳатдан қараганда, унинг тамомила тескариси: босиқ, мулоҳазали. У бир қарашда рақибига мутлақо эътибор бермаётганга ўхшайди, ҳатто танг ҳолатларда ҳам ўзини бамайлихотир тутади, хотиржам ҳаракатлар қилади.

Финал беллашувида Адамс белгиялик Вулф билан ҳам жуда «бемалол» ўйнади. Бир геймни паққос ютади, яъни рақибига мутлақо очко бермайди, кейинги геймни эса осонликча бой беради. Яна ютуққа эришади, яна ютқазади. Бир қарашда, «рақибни ҳам ҳурмат қилиш керак», деяётгандай. Эҳтимол, бу тасодифий ҳолатлардир, аммо нима бўлганида ҳам, Адамснинг имкониятлари анча кенглиги шундоққина кўриниб турди.

Адамс турнир ғолиби бўлди. Президент Ислом Каримов қўлидан мукофотни олар экан, «бу мусобақа навқирон мамлакатингиздай ҳамиша бор бўлишига умид қиламан, насиб қилса, Ўзбекистонга яна келаман», деди.

Турнир ниҳоясига етди. У бизга бир олам завқ бағишлади. Муҳташам спорт иншооти эса ёнга қолди. Бу ерда наинки теннис, бошқа кўплаб мусобақағар, беллашувлар ўтказиш мумкин. Фақат бунга ҳамиша тайёр бўлишимиз, ташкилотчилик тажрибасини, томошабин одобини ўрганишимиз керак.

А. МЕЛИБОЕВ

МАҲМУД БОТУНИНГ ЎЧМАГАН ЁДИ

Акмал Икромов туманидаги Ойбек маҳалласида Сталин репрессияси қурбони шоир Боту (Маҳмуд Ҳодиев) хотирасига бағишланган кеча бўлди. Унда таниқли ижодкорлар, шоирнинг синглиси, қизи ва қариндош-уруғлари қатнашдилар. «Боту туғилган куннинг 90 йиллиги нишонланиши— бу, буюк шоирга, адабиётимизга бўлган ҳурмат, айни чоқда мустақиллик шарофатидир», деди кечани очган Ўзбекистон халқ ёзувчиси Мирмуҳсин. Профессор Аҳмад Алиев элимизнинг Абдулла Қодирий, Чўлпон, Усмон Носир, Элбек, Фитрат каби буюк фарзандлари сафида Боту ҳам 34 ёшида қатағон даври қурбони бўлганлиги ҳақида сўзлади. Ўзбекистон халқ шоири Рамз Бобожон, Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти директори Б. Шарипов шоирлар Тўра Мирзо, Усмон Қўчқор, Ғафур Қурбон Ботунинг ижод йўли ҳақида сўзладилар, ўз шеърларидан ўқидилар.

Маҳалла аҳли номидан сўзга чиққан Қодир ота Боту хотирасини абадийлаштириш ҳақида маҳалла аҳли таклифини айтди. Кечада шоирнинг қизи, профессор Наима Маҳмудова отаси ҳақида эшитган ва билган хотираларини сўзлаб берди. Элимизнинг буюк фарзанди хотираси асло ўчмайди. Чунки шоир умри дунёдек боқийдир.

Пардабой РАСУЛОВ

ТАИЛАНДДА БАЛЕТ БАЙРАМИ

Алишер Навоий номидаги Ўзбек Давлат академик Катта театрининг балет труппаси яқинда Банкокда ижодий сафарда бўлиб қайтди. Театр ижодий гуруҳига Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазири Эркин Ҳайитбоев раҳбарлик қилди. Таиланд маданий марказининг томошалар залида бир ҳафта давомида «Дон Кихот», «Золушка» балетлари маҳорат билан намойиш этилди. Театрнинг бош дирижёри Ҳамидулла Шамсутдинов раҳбарлигидаги оркестри жаҳон классик композиторлари асарларидан намуналар ижро этишди.

«Интернэшнэл Калчерал промоушнз Лимитед» компанияси президенти жаноб Жаспал Сингх Убероя ташаббуси билан уюштирилган ушбу балет байрами томошабинлар хотираларида узоқ вақт сақланиб қолади. Таиланд қироллиги маликаси туғилган куни шарафига ҳар йили май ойида турли қизиқарли маданий тадбирлар ўтказилади. Театр балет труппаси тўртинчи бор ана шу анъанавий анжуманда қатнашяпти. Американинг Таиланддаги «Экспресс» компанияси ўзбекистонлик санъаткорлар шарафига қабул маросими ўтказди.

Таиландлик санъат мухлислари ўзбек балетига юқори баҳо бердилар. Труппанинг ҳар бир чиқишини анвойи гуллар билан олқишладилар.

ЁЗИНГИЗ СОЗ ЎТСИН

Она табиатнинг сўлим гўшалари, фусункор тоғларимиз файзига яна файз қўшилди. Йил бўйи ҳувиллаб ётган оромгоҳларда ўқувчи ёшлар, жажжи болажонларнинг қувноқ кулгилари эшитила бошлади. Табиат бағрида яйраб дам олаётган фарзандларимиз тилида «Мен нечун севаман Ўзбекистонни?» сингари қўшиқлар такрор-такрор садо бераётир. Юртни севиш, эл фарзанди бўлиш сабоғи юракларга жо бўлаётир. Мусаффо ҳаволарни тўйиб-тўйиб сипқорган, кўм-кўк сувларда қучоқ отиб чўмилган болаларнинг беармон дамлари кечаётир...

Турган гап, куни кеча мактабларни тўлдириб юрган, бугун таътилга чиққан барча ўқувчиларнинг хушҳаво жойларда ҳордиқ чиқаришини таъминлаш осон эмас. Бироқ ҳозирги иқтисодий танг шароитларда ҳам вилоятлар, туманларнинг мутасадди раҳбарлари дам олувчи ёшлар сонини кўпайтириш учун имкон ахтаришди, қатор тадбирлар белгилашди. Кўплаб мактаблар, уларнинг ажойиб боғлари ёзги оромгоҳларга айлантирилиб, зарур шарт-шароитлар яратилди. Республика Халқ таълими вазирлиги мактабдан ва синфдан ташқари ишлар бошқармаси бошлиғи Марат Шафиевнинг маълум қилишича бу йил ҳаммаси бўлиб 600 мингга яқин ўқувчи турли оромгоҳларда дам олишади. Мактаблар қошидаги оромгоҳларда 316,5 минг, шаҳар ташқарисидаги хушҳаво жойларда 227,9 минг, меҳнат ва дам олиш оромгоҳларида эса 44,5 минг ўқувчи ёзни мароқли ўтказади. Меҳнат ва дам олиш оромгоҳларини ҳокимиятлар билан шартнома тузиш орқали янада кўпайтириш ҳам мумкин.

Бундан ташқари, ўқувчиларни Самарқанд, Бухоро, Хева каби тарихий шаҳарлар, шунингдек Марказий Осиё ҳудудидаги қўшни давлатларнинг диққатга сазовор жойлари билан таништириш мақсадида республикамизнинг барча вилоятларидан сайёҳатчи гуруҳлар йўлга чиқмоқда.

Эндиликда оромгоҳларда дам олиш харажатлари бир неча бор ошиб кетганлиги тушунарли. Шу ўринда қашқадарёликлар бошлаган бир хайрли ташаббусни тилга олишга тўғри келади. «Қарши қурилиш» бошқармаси, Муборак газ тозалаш корхонаси, касаба уюшмалари федерацияси вилоят ташкилоти Қашқадарё ҳудудидаги барча оромгоҳларда дам олувчи 12,5 минг ўқувчининг ёзни мароқли ўтказиши билан боғлиқ харажатларни ўз зиммаларига олдилар. Бу ташаббусни бошқа вилоятлардаги йирик корхоналар ҳам қўллаб-қувватласа келажак авлодимиз баркамоллиги йўлида яна бир муҳим қадам қўйилган бўлур эди.

Ҳар йилгидек бу йил ҳам экологик муаммолар қуршовида яшаётган Орол болалари дам олишини ташкил этишга алоҳида эътибор берилмоқда. Бу йил Тошкент ва Фарғона вилоятидаги сўлим гўшаларда Орол болаларидан 6 минг нафари ёзни мароқли ўтказишади. Камқувват, соғлиғини тиклаш зарурати бўлган ўқувчилар учун эса алоҳида ғамхўрлик қилинаётир. Жиззах, Навоий, Қашқадарё, Наманган ва бошқа вилоятларда улар учун махсус оромгоҳлар ташкил қилинди.

Айни пайтда иқтидорли ёшларни тарбиялаш ва камол топтиришга ҳам жиддий аҳамият берилаяпти. Андижон вилоятининг Хонобод туманида иқтидорли ўқувчилар учун махсус оромгоҳ ташкил қилинди. Бу жойда турли вилоятлар ва шаҳарлардан келган 200 нафар иқтидорли ўқувчи дам олади. Халқ таълими ходимлари малакасини ошириш марказий институти ҳам иқтидорли ўқувчиларнинг бир жойда тўпланиб дам олишини таъминлаш, улар билан турли учрашувлар, мусобақалар уюштириш режаларини тузмоқда.

Ёз фақат дам олиш давригина эмас. Мактабларни янги мавсумга ҳозирлаш, таъмирлаш бўйича кенг кўламли ишлар турибди. Шубҳасиз, бу ишларда ўқувчи ёшларимиз фаол иштирок этадилар. Таъмирлаш харажатларининг муайян қисмини ота-оналар ўз зиммаларига олган мактаблар ҳам бор...

Мактабларни муваффақиятли битирган ёшларимизни эса коллежлар, олий ва ўрта махсус ўқув юртлари кутмоқда. Синфдан-синфга аъло баҳога ўтган ўқувчиларнинг анча-мунчаси ўқишни янги лицейлар ва коллежларда давом эттириш учун синовларга ҳозирлик кўришмоқда. Демак, ёз синовлар даври ҳам. Мактабларнинг битирувчилари, ўқувчиларгина эмас, уларнинг намунали дам олишини ташкил этишга бошқош бўлган мутасаддилар ҳам синовдан ўтишади. Негаки, ҳар бир оромгоҳда ўқувчиларнинг яхши дам олиши, юксак савияда тарбияланиши уларнинг зиммасидаги масъул бурч. Озод Ватаннинг эртанги авлоди соғлом ва баркамол бўлиб вояга етиши, бугун педагоглар, халқ маорифи ходимлари, хўжалик раҳбарларининг жонкуярлигига боғлиқ бўлган шарафли вазифадир. Ёзингиз соз ўтсин, азиз болажонлар!

М. ЭШМУРОДОВ

КОТИБИЯТ ЙИҒИЛИШИ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси котибиятининг навбатдаги йиғилишида уюшма ташкил топганига 60 йил тўлиши муносабати билан ўтказиладиган тадбирлар мажмуи муҳокама этилди. Ёзувчилар ташкилоти ўтган ўн йилликлар давомида сермазмун ва айни пайтда ўта мураккаб йўлни босиб ўтди. Ижодкорлар ўзларининг даъваткор сўзлари билан халқимизни ҳамиша руҳлантириб келдилар, ижтимоий-сиёсий, маданий ва маънавий соҳада жуда катта ишларни амалга оширдилар. Уюшма фаолиятида кўзга ташланадиган ва тарихан рад этиб бўлмайдиган ҳолатларга келсак, бу, шубҳасиз, яқин ўтмишимизда халқимиз бошига тушган оғир кулфатлар билан бевосита боғлиқдир.

Мустақиллик, демократия учун кураш йиллари ёзувчиларнинг ижтимоий фаоллиги ғоят ўсди. Зиёлилар собиқ империя исканжасидан халос бўлишимизда муҳим рол ўйнадилар, деб бемалол айтиш мумкин.

Котибият аъзолари уюшманинг 60 йиллик тўйини мамлакат миқёсида кенг нишонлаш, учрашувлар, адабий-бадиий кечалар, ижодий мулоқотлар мазмунини, ёзилажак асарлар руҳини мустақилликни мустаҳкамлаш ишига, ислоҳотлар муваффақиятини таъминлашга қаратиш лозимлигини алоҳида таъкидладилар. Адиблардан Одил Ёқубов, Жамол Камол, Шукрулло, Ҳамид Ғулом, Мирмуҳсин, Рамз Бобожон, Шукур Холмирзаев, Норбой Худойберганов, Миразиз Аъзам, Абдусаид Кўчимов, Мирзапўлат Тошпўлатов ва бошқалар сўзга чиқиб, уюшма олдида турган вазифалар, ёзувчи масъулияти ва бошқа масалалар хусусида ўз фикр ва мулоҳазаларини билдирдилар.

СУРАТЛАРДА: кўргазма залида

ТАРИХИЙ ҲУЖЖАТЛАР КЎРГАЗМАСИ

Шу кунларда иттифоқдош қўшинларнинг Нормандияга туширилиши ва Франциянинг озод қилинишининг 50 йиллиги кенг нишонланмоқда. Тошкент давлат Санъат музейида очилган фотосуратлар кўргазмаси ҳам шу санага бағишланди. Бу кўргазма Франциянинг Ўзбекистондаги элчихонаси ҳамда Халқаро алоқалар Миллий ассоциацияси томонидан ташкил этилган бўлиб, уни уюштиришда Санъат музейи жамоаси ҳам ёрдам берди.

Кўргазма уч қисмдан иборат бўлиб, биринчи қисм «Қўшин тушириш» деб номланган. Ундаги суратларда Францияни озод қилган кишилар қиёфаси мангуликка муҳрланган. Шунингдек, ўша даврдаги янги техник воситалар билан танишиш мумкин. Иттифоқдош қўшинлар туширилган абадий машҳур жойлар тасвири ҳам томошабинни бефарқ қолдирмайди.

Иккинчи қисм «Нормандияни озод қилиш» деб номланган. Унда жанг манзаралари, Кан шаҳрининг ўша вақтдаги ҳолати, шунингдек, Нормандиянинг бошқа тарихий жойлари ўз аксини топган.

Учинчи қисм эса «Озод бўлган Франция» деб номланади. Ундан жой олган суратларда Провансга қўшинлар туширилиши ва озод Париж кўринишлари акс этган.

Ушбу фотокўргазманинг очилишида Франция Республикасининг Ўзбекистондаги Фавқулодда ва мухтор элчиси жаноб Пол Вёзиан, Америка Қўшма Штатларининг Ўзбекистондаги Фавқулодда ва мухтор элчиси Генри Ли Кларк, Буюк Британиянинг Ўзбекистондаги Фавқулодда ва мухтор элчиси Пол Берн жаноблари иштирок этишди ва нутқ сўзладилар.

УзА АХБОРОТИ

П. Бенков номидаги рассомлик билим юртида Тошкент Санъат институти II курс талабаси Борис Семейкининг илк кўргазмаси очилди.

Кўргазмада манзара ва маиший мавзуларга оид асарлар кўпроқ. Жумладан, «Денгиз», «Никита ботаника боғи», «Рус ўрмони», «Хюэн дарёси бўйидаги қиз» каби бир қатор асарларида табиатнинг гўзаллиги, коинотнинг ўзига хос ранглари жозиба билан ишланган.

И. ЖАЛИЛОВ

МИРЗО УЛУҒБЕК ТАВАЛЛУДИНИНГ 600 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

ХОҚОНИ САЪИД ШОҲРУҲ ВА МИРЗО УЛУҒБЕК давридаги маданий-маънавий ҳаётни атоқли дин арбоблари, шоиру мутасаввифларсиз тасаввур этолмаймиз. Улуғбек болалик чоғларидан Бибихоним, истеъдодли саркардалар — Шоҳ Малик ва Шайх Нуриддин, адиблар — Муиниддин Жувайний, Шоҳ Қосим Анвор, шайх Озарий, Исматилло Бухорий каби алломалар муҳитида ўсди. Атоқли муаррих Бўрибой Аҳмедов форсчадан таржима қилган Давлатшоҳ Самарқандийнинг «Тазкират ул-шуаро» (мухтасар нашри — «Шоирлар бўстони») асарида ислом уламосидан шоир шайх Озарий Мирзо Улуғбекнинг биринчи муаллими эканлиги айтилади. Давлатшоҳ келтиришича, бу зотнинг тўлиқ исми — Ҳамза ибн Али Малик ат-Тусий Байҳақийдир. Шайх Озарий, тазкирада айтилишича: «Маърифатда ягона, муҳаққиқ ҳақиқатпараст ва олийҳиммат киши бўлиб, ҳамиша художўйлар билан суҳбатда эди, дунё ишларига кам илтифот эрди».

Эслатиш жоизки, ислом оламида катта шуҳрат топган, ҳужжат ул-ислом имом Муҳаммад Ғаззолий «Кимиёи саодат» асарида айтадики, инсон моддий бойликларини бу дунёга ташлаб кетади, аммо руҳ абадийлиги туфайли маънавий фазилатларини ўзи билан бирга нариги дунёга, охиратга олиб кетади. Шундай деб, у, инсонларни маънавий камолотни эъзозлашга чақиради. Ўткинчи мол-дунё, мансаб-мартабалар эмас, балки маънавий поклик ва гўзаллик у дунёда инсонни қутқаради, деган фикр мутасаввиф ва барча етук инсонлар учун асосий мезондир.

Давлатшоҳ таъкидлаганидек, шу учрашувдан бир йил аввал султон Шоҳруҳ вафотидан сўнг Мирзо Улуғбек отамерос мулкини талаб қилиб, Самарқанддан Хуросонга қўшин тортди. Амирзода Алоуддавла (ўгай укаси) унга қаршилик кўрсатди. «Бодғисга қарашли Тарноб деган жойда сўқишдилар. Улуғбек кўрагон ғалаба қозониб, тамом Хуросонни қўлга киритди... Бу уруш ва талашларда Хуросон харобага айланди», Қайтар дунё, дегандаридек, икки йилдан кейин Мирзо Улуғбек енгилиб, энди Мовароуннаҳр ҳам харобага айланди.

Шайх Озарий бола Улуғбек ҳузуридан, мураббийликдан кетгач, маърифат таҳсили билан шуғулланди. Замонасининг фузалоларидан «Рисолаи вужудия» муаллифи Саййид Неъматуллоҳ ҳузурига бориб сулук касб этди. Кўп вақт риёзат ва мужоҳидат чекиб, онҳазратдан табаррук хирқа олиб, жаҳон саёҳатига машғул бўлди. Ўттиз авлиё билан учрашиб, улар суҳбатини топди. Икки мартаба пиёда ҳажга борди. Бир йил Маккаи мукаррамада яшади. Ўша ерда табаррук қадамжоларни зиёрат қилиш ва Каъба тарихидан баҳс юритувчи «Саъйус-сафо» («Ёруғликка интилиш») китобини ёзди. Кейинроқ (1432—1436) Ҳиндистонга сафар қилди. Алишер Навоий ёзишича, шайх Озарий «Ҳинд салотинидин (султонларидан) баъзисининг мажлисиға етканда, андоқки, аларнинг расми эрмишки, салотин била» кўришганда киши уларга бош эгиб, таъзим бажо келтирар экан. «Шайх тавридин бу ишни йироқ кўрибтурлар. Аммо маҳол таманно қилиб, шайхқа

Маҳкам АНДИЖОНИЙ

УЛУҒБЕК ДАВРИ МУТАСАВВИФЛАРИ

Ёш Улуғбекнинг биринчи муаллими шайх Озарий ана шундай етук инсонлардан эди. Алишер Навоий ёзишича: «Шайх Озарий... ... ҳақ йўли сулуки кўнглига муставли бўлғонда Макка азимати қилди. Ул давлатқа мушарраф бўлғонидин сўнгра Ҳинд сафари илайига тушти. Неча йил ул мулкда қолди ва кўп машойих ва азизлар суҳбатиға етишти ва кўп эл анга мурид бўлдилар».

Шайх Озарийнинг отаси Байҳақ сарбадорлари жумласидан бўлиб, насл-насаби соҳиби давлат Муиниддин Аҳмад ибн Замчи ал-Ҳошимий ал-Марвозийга уланади. Шайх Озарий ҳоқони саъид Шоҳруҳ саройида катта иззат-ҳурматда бўлган. Давлатшоҳ ёзади: «Мусулмонлар ҳомийси подшоҳ (Шоҳруҳ султон) унинг таъзиму тарбиятида бўлиб, унга малик уш-шуаролик лавозимини ваъда этган. Аммо шу аҳвол асносида таҳқиқ олами насими унинг муаттар хотири боғига қараб эсди, жаҳонни тобловчи офтоб унинг ғам-гуссали кулбаси туйнугидан фақирлик шуъласини сочди..., фақру фано кўчасига кирди, турли такаллуфлар ва фойдаю зиённи баҳосизлик шамолиға совурди».

Кейинчалик Шайх Озарий ёшлик пайтларини, Мирзо Улуғбек билан учрашувларини бундай эслайди: «Мен 800 (1398) йили Қорабоғда (Озарбойжон) улуғ Амир Темур Кўрагон қиссахони — тоғам билан эдим. Улуғбек Мирзо хизматига тайинландим. Ўша вақтда ҳали ёш бола эдим ва бир неча йил гўдаклик шодлигини шаҳзода (Улуғбек) билан ўтказдим. У билан бирга ўйнар, нақлу ҳикоятлар айтар эдим. У мен билан яқин дўст ва ўртоқ бўлиб қолди» (бу ерда зикр этилган Амир Темур қиссахони кимлигини ҳозирча аниқлай олмадик).

Бу икки алломанинг ёшликдаги беғубор дўстлиги узоқ давом этмаган, иккаласи турли йўлларда кетишган эса-да, эллик йилдан сўнг, иккала зот кексалик чоғларида бир-бирларини меҳр билан тилга оладилар. Мирзо Улуғбек болаликдаги дўсти ва мураббийсини узоқ йиллардан сўнг таниши, у айтган ҳикояларни эслаши ҳам қизиқарлидир.

Маълумки, 1448 йили Мирзо Улуғбек учун фожиаларнинг бошланиши, бу дунёдаги умрининг охирлаб қолган чоғлари эди. Шу ташвишларига қарамай, у беғубор болалик чоғларини меҳр ва соғинч билан эслайди. «852 (1448) йили мазкур подшоҳ (Улуғбек) Хуросонни забт этди ва Исфаройинга келиб тушти, — дейди кейинчалик шайх Озарий. Ёшлик ўтиб, қариб қолган эдим. Ўрнимдан туриб, шоҳ ҳузурига бордим. Мени узоқдан фақиру тақводор либосида кўрди. Салом-аликдан кейин, сўради: «Эй, дарвеш, сен эски ҳамсуҳбатимиз кўринасан, қиссахонимизнинг жияни эмасмисан?». Шоҳнинг ўткир зеҳни, фаросату пок идрокидан лол қолиб, дедим: «Ҳа, жаноблари қиссахонининг жияниман». Улуғбек Қорабоғда айтилган ҳикоятлар, Гуржистон ғазовоти ҳамда Озарбойжон ажойиботларини ўртага солди. Мен ёдимда қолганларини айтиб бердим» (Давлатшоҳ).

арз қилдурубтурларки, агар бу расмни бажо келтурса, бир лакки, юз минг дирам бўлғай, ниёзмандлиғ қилғайлар. Шайх қабул қилмай, истибъод қилиб, бу байтни дебтурки, байт:

Мане турк ҳинду жифан Жипол гуфтаам,
Боди бурути Жуна ба як жав намехорам.

(Мазмуни: Мен туркми, ҳиндуми, Жипол ҳаром, дегайман, Жуна кибру ҳавосин арпаға олмагайман».)

Ҳиндистон сафаридан кейин шайх Озарий «қаноат оёғини ҳиммат этагига яширди. Жаҳонгашталикдан қайтиб, олам фаришталари томошаси учун бошини тафаккур гирдобига эгди» (Давлатшоҳ). Давлат арбобларининг биронтасиникига бормай қўйди. Ўттиз йил тоат-ибодат билан бир жойда ўтирди. Давлатшоҳ ёзишича, Улуғбекнинг укаси Бойсунғур Мирзонинг ўғли Султон Муҳаммад ибн Бойсунғур (1418—1449) Ироққа юриш қилганида шайх Озарий зиёратига борган. Шайх унга адолат ва шафқат қонунларидан фойдали насиҳатлар қилган. Шаҳзода Муҳаммадда шайх Озарийга нисбатан тамоман эътиқод пайдо бўлиб, унинг оёғига бир ҳамён олтин тўкишни буюрган. Шайх бу инъомни олмаган ва мана бу байтни айтган:

Келтириб олдимга сен сочган ул тилло,
Келиб ўзинг турганингдан эмасдур авло.

Жомий ва Навоий Мирзо Улуғбек замонида яшаган шайх Озарийнинг қандай асарлари борлигини айтмайдилар. Давлатшоҳ Самарқандий эса бу ҳақда кенгроқ маълумот беради: «Унинг шарофатли девони (барча) иқлимларда машҳурдирки, (шайх Озарийнинг) девондан ўзга, назм ва насрда ёзилган бир қанча рисолалари, жумладан, ҳикматлар, масаллар ва мақоллар, мушкул шеърлар шарҳи тўпламидан иборат «Жавоҳир ул-асрор», «Саъй ус-сафо», «Тўғрои Ҳумоюн» ҳамда «Ажойиб ал-ғаройиб» асарлари ҳам бордир».

МИРЗО УЛУҒБЕК ЗАМОНИДАГИ фозил кишилардан яна бири — Хожа Исматилло Бухорийнинг (1365 — 1426) насл-насаби Жаъфар ибн Али ибн Абу Толибга уланади. Ота-боболари Бухорога келиб қолган ва у ернинг улуғ, фозил кишиларидан эканлар. Шоир Исматилло Бухорий 45 ёшларида султон Ҳалил ҳукмронлиги даврида (1405 — 1409) унинг саройида иззат-ҳурмат топган. Давлатшоҳ ёзишича, «у шаҳзоданинг доимий улфати ва ҳамсуҳбати эрди. Султон Ҳалил шеър илмини Хожа Исматдан ўрганди...»

«Тазкират уш-шуаро»да айтилишича, «Хожа Исматнинг ошиқона ғазаллари, орифона сўзлари Шоҳруҳ султон замонида шу қадар зўр шуҳрат топдики, халқ бошқа шоирларнинг шеърларини» деярли ўқимай қўйди.

Давлатшоҳ тазкирасининг Хожа Исматга бағишланган фаслида султон Улуғбек ҳақида қимматли маълумотлар бор: Улуғбек «олим, одил, ғолиб:, ҳимматли подшоҳ» эди. Улуғбек кўрагон даврида олиму фозиллар мартабаси чўққисига кўтарилди. Мирзо Улуғбек «ҳандаса илмида чигалларни ечгувчи, ҳайъат илмида Мажистийкушо эрди». Улуғбекнинг шикорга оид дафтари йўқолгани ва унинг мазмунини ёддан қайта тиклагани воқеаси ҳам шу ерда келтирилган. Улуғбек умрининг охирги даври воқеалари бу ерда анча муфассал берилади. Айтилишича, 1448 йили Абулхайрхоннинг Самарқандни қамал қилиши, айни вақтда Қора Юсуф туркманнинг ўғли Ёралининг Ҳиротни эгаллаши Мирзо Улуғбекнинг аҳволини жуда оғирлаштирган.

Тожу тахт, шоҳона дабдабалар ўткинчи эканини яхши тушунган Хожа Исматилло «олам подшоси Улуғбек кўрагон ҳукмронлиги даврида ҳукмдорларни мадҳ этмоқни тарк этди». Султон Улуғбек «ундан шеър айтишни ёлвориб сўради. Заруратдан (Хожа Исмат) ул ҳазрат мадҳида бир неча қасида ёзди. Охири шеър ёзмай қўйди. (Аммо) унинг шарофатли мажлиси шоирлар тилаги ва фозиллар тўпланадиган жой бўлиб қолди. Мавлоно Бисотий Самарқандий, Мавлоно Хаёлий Бухороий, Мавлоно Бурундуқ, хожа Рустам Хурёний ва Тоҳир Абивардий... хожа Исмат билан суҳбатдошу аёрдош акобир ва шоирлар жумласидиндур».

Муаррих Бўрибой Аҳмедов «Абадиятга дахлдор инсон» мақоласида («Саодат» журнали, 1994 йил, 1- сон) Ибн Арабшоҳ асарига суяниб ёзадики, Улуғбек замонида «Самарқандда илм-фаннинг деярли ҳамма соҳаларини мукаммал эгаллаган олимлар тўпланган. Фиқҳ, ҳадис, тафсир, «Қуръон (калом), фалсафа, мусиқа, тарих, илми нужум (астрономия) фанларининг йирик намояндалари мавлоно Абдул Малик, Нўъмониддин Хоразмий, Саъдуддин Тафтазоний, Мир Саид Шариф Журжоний, шайх Шамсуддин Муҳожирий, Муҳаммад Зоҳид Бухорий, Абдулқодир Мароғий, Низомиддин Шомий шулар жумласидандир».

Шу мақолада зикр этилган шайх Саъдуддин Масъуд бинни Умар Тафтазоний соҳибқирон Темур ва Мирзо Шоҳруҳ замонида яшаб, ижод қилган ва Улуғбек даврида ҳам унинг асарлари катта шуҳрат қозонган эди. Бу аллома Нисо шаҳри яқинидаги Тафт (ёки Тафтазон) қишлоғида туғилган. Замонаси алломаларидан Ал-Иджий ва Қутбиддин Розий ҳузурида таҳсил олган. Бу зот ҳам, шайх Озарий каби, 30 йилга яқин саёҳат қилиб, илм йўлида мусофирликда яшаган. Сўнг, етук олим сифатида танилгач, Мовароуннаҳрнинг турли мадрасаларида дарс берган. Амир Темурнинг таклифи билан Самарқандга келган ва умрининг охиригача шу ерда яшаб, ижод этган.

Саъдуддин Тафтазоний калом, мантиқ, ҳандаса (геометрия), саноиъ нафиса (поэтика) ва араб тили сарфу наҳви (грамматикаси) фанлардаги етук билимлари билан шуҳрат топган. Жумладан, Тафтазонийнинг «Мақосид фи илм ул-калом» («Калом илми мақсадлари»), «Таҳзиб ул-мантиқ вал-калом» («Калом ва мантиқ илмларини ҳимоя қилиш»), «Тақриб ул-маром фи шарҳи «таҳзиб ул-калом» (аввалги асарнинг шарҳи) асарлари асрлар давомида дунё мадрасаларида ўқиб, ўрганилади. Алломанинг шогирдларидан Жамолиддин Даввоний устозининг «Таҳзиб ул-мантиқ вал-калом» асарига ёзган шарҳи билан шуҳрат қозонган.

Улуғбек замонида ижод қилган Камол Хўжандий, Атойи, Саккокий, Лутфий каби даҳо шоирлар ижодида тасаввуфий ғоялар анча эркин талқин этилади ва улар шеъриятида бу дунё гўзалликлари ҳам Ҳақ-таоло санъатининг тажаллийси сифатида улуғланади, ҳаётсеварлик, завқ-шавқ сохта зоҳидликдан устун қўйилади.

Ҳаёт гўзалликларини куйлашда, Қуръон ҳофизлигида, шеърият, қўшиқ санъатида Абдулқодир Мароғий катта шуҳрат қозонган. Абдулқодир Мирзо Улуғбекнинг амакиси Мироншоҳ саройидаги давра мажлисларида ва мусиқа базмларида ноёб истеъдоди билан ҳаммани ҳайратлантирган. Мароғий мусиқасининг сеҳрига берилган Мироншоҳ базмлардан бўшамай дарвешликка берилиб кетгани учун соҳибқирон Темур Абдулқодирни уч марта ўлимга ҳукм этган. Аммо Абдулқодир Мароғий ҳар гал ўлими олдидан оташнафас овози билан Қуръон ўқиганида соҳибқирон унинг гуноҳини кечириб юборар экан. Охирги марта ўлимга ҳукм этилганида Абдулқодир таниш-билишлари ёрдамида Бағдодга қочиб кетади. Аммо бир йилдан сўнг соҳибқирон қўшинлари Ироқни забт этганида Мароғийни яна асир олиб, ўлимга ҳукм этишади. Бу ғаройиб воқеалар алоҳида мақола мавзуидир.

УЛУҒБЕК ДАВРИНИНГ МАШҲУР мутасаввиф шоирларидан яна бири Шоҳ Қосим Анвар Табризий (Бўрибой Аҳмедов «Шоирлар бўстони»да унинг тўлиқ исми шарифини келтиради—Али ибн Носир ибн Ҳорун ибн Абдул Қосим ал-Ҳусайний ат-Табризий) бир қанча вақт Ҳиротда яшаб, ижод қилди. Навоий бу шоир ҳақида «равишлари пок эрди ва нафаслари оташноқ» дейди. Давлатшоҳ Самарқандий ҳам бу шоирнинг Улуғбек замонидаги шон-шуҳратини айтиб, ғоят юксак баҳолайди: «Ҳақиқат дарёсининг гавҳари, тариқат водийсининг сайёҳи, илоҳиёт майдонининг лочини, фаришталар оламининг билимдони эрмиш... Мўътабар ва мўъжаз сўзлари рамзу дақоиқ ганжинасидир».

Мирзо Улуғбек ана шундай баркамол сиймоларга замондош, шуларга муносиб, маърифатпарвар султон эди.

МИРОНШОҲНИНГ МУҲРИ

Боши биринчи бетда

Тарихчиларнинг ёзишларича, соҳибқирон Амир Темурнинг учинчи ўғли бўлган Мироншоҳ 1366 йили таваллуд топган. Амирзода темурийлар хонадони анъаналарига кўра ҳарбий, ҳаётий тарбияларни пухта эгаллаган ва 14 ёшида Хуросон ҳокимлигига лойиқ кўрилган. Орадан олти йил ўтгач эса, жаҳонгир Амир Темур Мироншоҳни махсус фармон билан «Румдан то Ҳамадонгача, Бағдоддан то Дарбадгача» бўлган ўлкаларнинг ҳукмдори этиб тайинлади. Энди унинг қўл остига Арманистон, Гуржистон, Озарбойжон, Курдистон, Ироқ ва Ғарбий Эрон каби аҳолиси турли динларга эътиқод қилувчи, ҳар хил тилларда сўзлашувчи ўлкалар кирарди. Бошқача қилиб айтадиган бўлсак, мўғул хони Хулагухоннинг қўл остида бўлиб келган бу ўлкалар энди Мироншоҳнинг ихтиёрига ўтган эди. Мироншоҳнинг бу лавозимга тайинланиши ҳақида Шарафиддин Али Яздий «Зафарнома»да махсус боб бағишлагандир.

Шундай улкан ҳудудда жойлашган мамлакатларни бошқарган Мироншоҳни ўша давр тарихчилари жасур ва довюрак лашкарбоши, каттиққўл давлат арбоби сифатида таърифлаганлар. Тарихчи Шарафиддин Али Яздийнинг ёзишича, Мироншоҳ 30 ёшида, яъни 1396 йили ов пайтида отдан йиқилган ва натижада мияси чайқалиб, ақлий заифликка дучор бўлган. Мироншоҳ умрининг бу даври ҳақида тарихчилар бир-бирларига зид маълумотларни келтирганлар. Абдураззоқ Самарқандий ва Мирхонд Мироншоҳ касалликка чалингандан сўнг кўпгина вайронгарчиликлар қилганлиги ҳақида гапирсалар, испан элчиси Рюи Гонзалес де Клавихо ва Давлатшоҳ Самарқандий унда ҳеч бир сандойилик аломатини сезмаганликларини, аксинча кўпларга, масалан Камол Хўжандийга кўп яхшиликлар қилганлигини ёзиб қолдирганлар. Шунингдек, тарихчилар Мироншоҳ ўз қўли остидаги ўлкаларда кўплаб бунёдкорлик ишларини олиб борганлигини, сувсиз ерларга ариқлар қаздириб сув чиқарганлигини баён этадилар. Лекин, Мироншоҳ ўша касаллик туфайли давлат бошқарув ишларини қўлдан чиқариб юборади. Шул сабаб унинг амалдорлари солиқлар миқдорини ошириб, халққа азоб бера бошлайдилар, хазинага ҳам кўз олайтирувчилар кўпайиб боради, натижада атрофдаги душманлар ғимирлаб қолганлар. Мироншоҳнинг бу қилмишлари аста-секин соҳибқироннинг қулоғига ҳам етиб келади. Бу хабарлардан Амир Темурнинг тоқати тоқ бўла бошлайди. Айниқса, Озарбойжондан Самарқандга шикоят билан келган Мироншоҳнинг хотини Севинчбеканинг хабари жаҳонгирнинг сабр косасини тўлдириб юборади. Севинчбека уни эри қаттиқ калтаклаганини айтиб, қонга беланган кўйлагини қайнатасига кўрсатганида, тарихчи Давлатшоҳ Самарқандийнинг ёзишича, соҳибқироннинг кўзларига ёш келган ва бир ҳафта ҳеч ким билан гаплашмаган. Шундан сўнг жаҳонгир, Мироншоҳнинг ишига аралашиш фурсати етганлигини англаб йўлга отланади. Бу ҳарбий сафари давомида Амир Темур Мироншоҳни лавозимидан бўшатди, Миср султони ва Турк султони Йилдирим Боязидни мағлубиятга учратди. Мироншоҳ атрофига тўпланган, кайфу-сафодан бошқа нарсани билмайдиган барча амалдорлар қаттиқ жазоландилар, айримлари қатл этилдилар. Талон-торож этилган хазина ўз жойига қайтарилди. Бу воқеалар 1399—1402 йилларда содир бўлди ва Мироншоҳ 33 ёшида кичикроқ ўлканинг ноибига айланиб қолди.

Соҳибқирон Амир Темурнинг вафотидан сўнг, 1405 йили Мироншоҳ ўғли Абу Бакр билан иттифоқ тузиб, тожу-тахт учун кураш бошлади. Тожу-тахт борасида омади юришмаган Мироншоҳ умрининг охири ҳам аянчли фожиа билан тугади. 1408 йилнинг баҳорида унинг қўшинини жанг пайтида туркманларнинг қорақўйли уруғидан чиққан Қора Юсуф ва Султон Аҳмадларнинг бирлашган лашкарлари Жанубий Озарбойжондаги жангда тормор этишга эришдилар. Жанг пайтида Мироншоҳ ўз лашкарлари орасида эди, у шиддат ва жасурлик билан жанг қилиб, охири қаттиқ яраланиб отдан йиқилади. Мироншоҳни яралаган навкар унинг эгнидаги шоҳона либослари ва қурол-яроғларига ҳаваси келиб, тезроқ уларни қўлга киритиш мақсадида, унинг бошини кесиб яроқлари ва кийимини олади. Навкар Мироншоҳнинг либослари ва қуролларини ўзига олиб, бошини эса Қора Юсуфнинг ҳузурига элтади. Унинг либосларини олган навкар, ўзи ўлдирган бу зот Амир Темурнинг учинчи ўғли, бир пайтлар Ҳамадондан Кичик Осиёгача, Дарбанддан Бағдодгача бўлган ўлкаларнинг ҳукмдори Мирзо Мироншоҳ эканлигини билмаган эди. Тарихчиларнинг ёзишларича, очкўз навкарнинг бу қилиғидан қаттиқ ғазабланган Қора Юсуф унинг ўзини ҳам қатл эттирган. Бу фожиа юз берганида Мироншоҳ бор-йўғи 41 ёшда бўлган. Яна бошқа бир тарихий манбада ёзилишича, жанг пайтида Мироншоҳ ўлдирилгач, душманлар унинг кесилган бошини найзанинг учига ўтказишиб, Табризни жон-жаҳдлари билан ҳимоя қилаётган шаҳарликларга кўрсатганлар. Шундан сўнг, ҳукмдорлари ўлдирилганлигини кўрган табризликлар умидсизликка тушиб таслим бўлганлар. Мироншоҳни дастлаб Сурхоб деган жойга дафн этадилар, анча вақтдан сўнг эса Қора Юсуфнинг буйруғи билан Шамси Ғурий деган бир киши дарвеш қиёфасида, Мироншоҳ жасадини Шаҳрисабзга олиб келади. Сўнгра унинг жасадини Самарқандга тўғри Амир хилхонасига келтириб дафн этганлар.

Юқорида айтиб ўтганимиздек, муҳрда ҳижрий 807 йил санаси ёзилган. Бу милодий йил ҳисобида 1399 ёки 1400 йилларга тўғри келади. Айни шу йилда эса Амир Темур Мироншоҳни лавозимидан озод қилган эди. Буни қандай изоҳлаш мумкин? Бизнингча бу муҳр Мироншоҳнинг амалдан бўшатилишидан сал илгари ясалган бўлиши мумкин. Тарихчиларнинг ёзишларича, Мироншоҳ лавозимидан бўшатилганидан сўнг анча вақт отасидан норози бўлиб юрган. Бу муҳрни у айнан шу даврда, отасига аччиқма-аччиқ ясатган бўлиши мумкин. Чунки бу муҳрдаги «амирлар амири» деган ёзув кишини ўзига тортади. Мироншоҳ барча тарихий асарларда, «Зафарнома»да ҳам «амирлар амири» деб эмас, камтарона «амирзода» деб аталган. Ўйлаймизким, муҳрдаги бу жумбоқ ҳали очилади. Муҳрнинг бодомсимон шаклда бўлиши ҳам тасодифий эмас. Қадимдан бодомсимон шаклда муҳрлар ясаш Турон хонларига хосдир. Мисол учун айтадиган бўлсак, Шаҳрисабздаги Амир Темурнинг биринчи хилхонаси деворларига бодомсимон шакл ўйилиб, ичига оятлар битилган. 1873 йили К. П. Кауфман Хива хонлигидан талаб Санкт-Петербургга олиб кетган, Хоразм хонларининг олтин муҳрлари ҳам бодомсимон шаклдадир.

Тақдир ишини қарангким, соҳибқирон Амир Темурнинг учала ўғлидан тарқалган авлодлари учун узоқ давом этмай, «савдойи» деб ном олиб, айрим қилиқлари билан жаҳонгир отасининг қаҳрига учраган Мироншоҳнинг авлодлари бизнинг кунларимизгача етиб келдилар. Узоқ Санкт-Петербург шаҳрида, Нева дарёсининг соҳилидаги Эрмитаж музейида Мирзо Мироншоҳнинг мўъжазгина муҳри сақланмоқда. Бу муҳр ўз юртига қачон қайтаркин?

Амриддин БЕРДИМУРОДОВ,
тарих фанлари номзоди

ШАҲАР ЖИНОЯТЧИЛАРДАН ТОЗАЛАНМОҚДА

Шу кунларда пойтахтимиз ҳудудида Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги, Транспорт милицияси ва Тошкент шаҳар ички ишлар бош бошқармаси ҳамкорлигида «Тозалаш» тадбири ўтказилмоқда. Бу тадбирни ўтказишдан мақсад Тошкент шаҳрини жиноятчи унсурлардан, қонунбузар ҳамда турли кўринишдаги тартиббузарлардан тозалаш ва уларни фош этишдан иборатдир.

Сир эмаски, пойтахтда содир этилаётган жиноятларнинг ва умумий рўйхатга олинаётган ҳуқуқбузарлик ҳолларининг 30—40 фоизи республикамизга турли йўллар билан кириб келаётган нопок шахслар томонидан амалга оширилмоқда.

Ички ишлар идоралари бу тадбирда асосан қидирувдаги жиноятчилар ва бедарак йўқолган шахсларни топиш, ўқотар ва совуқ қуролларни сақлаётган, гиёҳванд моддаларни истеъмол ва олди-сотди қилаётган кимсаларни фош этишга катта эътибор қаратишмоқда. Муқаддам судланган, тарбияси оғир ўсмирлар ва спиртли ичимликка ружу қўйган айрим кимсаларнинг хонадонларини текшириш ҳам кўзда тутилган.

Тадбирнинг дастлабки куниёқ 67 жиноят фош этишди. Қидирувда 16 жиноятчи ушланди, гиёҳвандлик моддаси билан савдо қилувчи 7 шахс қўлга олинди, бедарак йўқолган 6 фуқаро топилди. Шунингдек, Яккасарой тумани ички ишлар бўлими ходимлари томонидан шу йилнинг 2 июн куни қотиллик жинояти содир этиб яшириниб юрган шахс аниқланди. Тўқимачилик комбинатидан ноқонуний равишда 40 метр газлама олиб чиқиб кетаётган шахс ушланди. Жанубий вокзалда 30 ёшли фуқаро гиёҳвандлик моддаси билан қўлга олинди. Собир Раҳимов тумани Ички ишлар бошқармаси томонидан икки киши жанговар ўқ дорилар билан ушланди, босқинчилик жинояти билан шуғулланиб юрган икки шахс қўлга олинди.

«Тозалаш» тадбирлари давом этмоқда.

Мирзараҳим МАМАЖОНОВ,
Тошкент шаҳар ИИББ
матбуот хизмати ходими

ЭСТЕТИКА ВА МАЪНАВИЙ ҚАДРИЯТЛАР

Ҳамза номидаги республика Давлат мукофотининг лауреати, фалсафа фанлари доктори, профессор Тилаб Маҳмудовнинг «Шарқ» матбаа концерни томонидан нашр этилган «Эстетика ва маънавий қадриятлар» китоби фалсафий-эстетик тафаккур йўлидаги жиддий изланишлардан. Китобни қўлга олган ҳар бир ўқувчи: «Ўзимизда ҳам шунақа чиройли китоб нашр этса бўлар экан-ку» дейди.

Илмий асар муаллифга хос бўлган фалсафий мушоҳадалар, бадиий-эстетик жараёнга чуқур кириб бориш ва пухта мулоҳазалар билан суғорилган. «Эстетика ва маънавий қадриятлар» монографияси эстетика ва замонавий фалсафанинг методологик муаммоларга тамомила янгича муносабати, муаллифнинг мустақиллик мафкурасига таяниб ўз қарашларини дадил айтгани, сиёсат ва маданият, маънавий изланишлар ва миллий онг шаклланишидаги ўзига хос томонларни умумлаштиргани билан ажралиб туради.

Монография ўзаро мантиқий боғланган, бири-иккинчисини белгиловчи ва тўлдирувчи «Жамият ва мафкурани демократиялаштириш», «Жамият ва санъатнинг маънавий қиёфаси», «Талант ва жамият», «Рассомлар ҳақида этюдлар» сингари бўлимлардан иборат. Фалсафий-эстетик рисола «Инсон ва гўзаллик» боби билан якунланган.

Т. Маҳмудов мафкура соҳасидаги аччиқ ҳақиқатлар хусусида ёзар экан, яқин ўтмишдаги ижтимоий ҳаётда ҳукм сурган айрим салбий ҳодисаларнинг ижтимоий, сиёсий ва маънавий илдизларига эътиборни қаратади. Маънавий тараққиёт йўлида тўсиқлар, жумладан, яқин ўтмишда мафкура соҳасида ўзи тарбияга муҳтож одамлар тарбиячи бўлиб юргани очиқ-ойдин қаламга олинади.

Муаллифнинг мураккаб фалсафий-эстетик муаммоларни ҳаётий мисоллар ва назарий мулоҳазалар орқали очиб бериш салоҳияти, айниқса, китобнинг «Дин ва инсон» бобида кўзга яққол ташланади. Диннинг инсоният тарихида ўйнаган маънавий-ахлоқий аҳамияти, яъни улуғ бир қадрият эканлиги очиб берилади. Фан ва дин ўртасидаги муштараклик ва фарқ хусусида ниҳоятда қизиқарли, ишонарли мулоҳазалар билдирилади. Айниқса, диннинг синтетик характерга эга бўлган, инсон [illegible] ши, бугунги куни ва келажагини боғловчи маънавий-руҳий қадрият эканлиги тўғрисидаги фикрлар ҳақиқий файласуфона мулоҳазалардан туғилган.

Ҳозирги замон фалсафа ва эстетика фанларининг олдида турган асосий вазифалардан бири ҳаёт тараққиёт ва истиқболнинг миллий мустақиллик ва истиқлол билан боғлиқ йўлларини кўрсатишдан иборатдир. Бу жиҳатдан китобнинг «Маданият ва сиёсат», «Маданият раҳбари ва маданиятли раҳбар», «Интеллектуаллик танқислиги», «Кадрлар сиёсатида демократиялаш», «Мустақиллик ва онгни поклантириш» боблари бугунги куннинг қайноқ нафаси билан ёзилган.

Муаллиф маданият соҳасидаги раҳбарликда сиёсий жиззакилик устун келган яқин ўтмишда юз берган воқеалар, миллат маънавиятини белгилашда мафкуравий тазйиқлар, маданиятдан йироқ кимсаларнинг ўзбилармонлиги қанчалик маънавий зарар келтиргани ва мустақиллик эндиликда маданият соҳасидаги раҳбарликда профессионализм, билим, талант, маънавий-руҳий покликни талаб қилаётганини ҳаётий мисоллар асосида қаламга туширади.

Т. Маҳмудовнинг китоби кўплаб мураккаб муаммоларга бағишланганки, улар ўқувчини лоқайд қолдирмайди. Масалан, китобнинг иккинчи бўлими XX аср фан ва санъат тараққиёти муаммоларини кўтаради. Муаллиф XX асрдаги фан ва санъат ўртасидаги алоқадорлик хусусида ёзадими, бугунги реализм устида мулоҳаза юритадими, илмий-техника инқилоби даври санъат асарларини таҳлил қилишнинг методологик муаммоларини ўрганадими, бадиий фантазия табиати билан ўқувчини таништирадими — жаҳон маданияти ва ўзбек халқи бадиий-эстетик тажрибасини яққол тасаввур этади.

Монографиянинг кейинги бўлимларида Ўзбекистон рассомларининг ижоди ҳар жиҳатдан таҳлил қилинади. Бу таҳлилларда муаллифнинг синфий кураш ва коммунистик идеалларга асосланувчи марксча-ленинча методологик тазйиқдан холи бўлганлиги сезилади. Муаллиф рассомларнинг ижоди ва асарларини эстетик таҳлил этаркан, уларнинг маҳорат қирралари, индивидуаллик хусусиятларини кўрсатади.

Китоб сўнгида «Инсон ва гўзаллик» сарлавҳаси билан берилган фалсафий мушоҳадалар ўрин олган. Муаллиф инсон маънавиятига жуда эҳтиёткор муносабатда бўлади. У гўзаллик, нафосат, эстетик маданият инсон учун бирдан-бир мақсад эмас, балки инсоннинг инсон бўлишида, маънавий баркамоллигида восита бўлиши керак, деган фикр билан китобни якунлайди. Бинобарин, инсоннинг инсонлиги миллий қадриятларга, мустақилликка, эркинлик ва гўзалликка, ватанга ва инсонга бўлган муносабатда кўринади. Т. Маҳмудовнинг китоби ана шулар ҳақида. Китоб ўзбек тилида ҳам нашр этилганда ажойиб иш бўларди.

Аҳмад АЛИЕВ,
Нарзулла ОХУНЖОНОВ

●

«Муштум» журналига покистонлик машҳур ҳажвчи ёзувчи, доктор Юнус Бат ва унинг ҳамроҳи ношир Тоҳир Аслам меҳмон бўлишди.

Меҳмонларга «Муштум»нинг асрларга татигулик— 70 йиллик тарихий йўли ҳақида журнал бош муҳаррири, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Неъмат Аминов батафсил сўзлаб берди. Ва ҳозирги кунда жамиятимизда «Муштум»нинг, қолаверса кулгунинг тутган ўрни ҳақида ҳам тўхталди.

— Барибир, — деди суҳбат чоғида Юнус Бат, — кулгусеварликка, умуман кулгучию кулдиргучиликка ўзбекларга тенг келадигани дунёда йўқ экан, мен дунё кезиб бунга амин бўлдим.

Юнус Бат ўзининг Покистонда чоп этилган «Ғулдаста» (Гулдаста эмас— Ғулудаста) китобини, Тоҳир Аслам эса ўзиноширлик қилган журналлардан муштумчиларга совға қилишди.

Меҳмонларга журналнинг янги сонлари ва етмишга кирган туйбобонинг эсдалик нишонлари ва совға-саломлар ҳадя қилинди.

Покистонлик кулгу дарғаси Ўзбекистон Президенти И. А. Каримов олиб бораётган хайрли ишларга камарбаста бўлаётган «Муштум» жамоасига ва унинг фаолларига янада омад тилади.

Дўстлик ришталарини боғлашда таржимон Ансориддин Иброҳимовнинг хизматлари катта бўлди.

ҲАРАКАТДА ГАП КЎП

Мустақил фикрлашни ўрганиб боряпмиз. Албатта, бу ўрганиш ўз-ўзидан бўлиб қолмайди. Бу борада зиёлиларнинг, хусусан, ижод аҳлининг ўз ўрни бор. Демак, бундан хулоса чиқариш мумкинки, адабиёт майдонига энди қадам қўяётган ёш ижодкорларнинг зиммасида ҳам улкан масъулият ҳисси турибди. Лекин, ёш ниҳолни қуриб қолишдан сақлаш учун унга эътибор ҳам керак. Айниқса, бозорга ўтилаётган бугунги бир шароитда. Республика ҳукумати томонидан қатор тадбирлар кўриляпти. Лекин, ёшларнинг ўзлари ҳам ҳаракат қилмоқлари, ўзаро бирлашиб, муаммоларга ечим топмоқлари лозим.

Андижон вилояти Избоскан туманидаги ёш ижодкорлар яхши бир ишга қўл уришди. Улар ўз овозига эга бўлиб бораётган шоир ва журналист Наби Жалолиддин етакчилигида ижодкор ёшлар клубини ташкил этишди. Бу клубга ихлос юзасидан устоз шоир Эркин Воҳидов номини беришди. Туман ҳокимлиги клубнинг муассиси бўлди.

Клубда йигирмадан зиёд йигит-қизлар ижодий машғулотларда қатнашишмоқда. Ҳозиргача туман, вилоят газеталарида, вилоят телевидениесида чиқишлар қилишиб, мустаҳкам ижодий гуруҳ эканликларини амалда кўрсатишмоқда. Шунингдек, яқин орада ўзларининг жамоа тўпламларини чоп этиб қолишса ҳам ажаб эмас.

Шуҳрат ИБРОҲИМОВ

ШЕЪР КИШИСИ

Икки оғиз дил сўзи

Ҳаёт улкан бир саволга ўхшайди. Инсон бир умр жавоб излаб яшайди. Аммо ҳеч бир саволга мутлақ жавоб йўқ. Ҳаётни англашга интилиш савол қўя билмоқдир. Яъни моҳият нарсанинг аслида бўлганидек, жавоб саволнинг ўзида.

Яшашдан мақсад ҳаётга ошиқлик. Ҳаётга ошиқликнинг ўзи нима? Минг одам минг хил жавоб беради. Демак унинг жавоби йўқ. Аслида жавоб саволнинг ўзида: ҳаётга ошиқлик. Бу бироз ғалати. Лекин ўзи шундай. Чунки жавоб — қолип. Дунё эса қолипга сиғмайди. Шеър қолипга сиғмайди. Шоир қалби, тафаккури ҳам.

Савол фикрдан, фикрлашдан туғилади. Шеърнинг моҳияти — фикр, фикр эса савол. Изланувчан ижодкор Жонибек Субҳон шеърларини ўқиганда кўнгилдан ана шундай фикр-туйғулар кечади.

Халқим, токи менга имон
йўлбошчи
Қийиндир тиллашмоқ
тириклар билан.

Бу безовта бир савол. Имонли бўлиш саодат эмасми? Нега унда тириклар билан тиллашмоқ қийин? Бунга аниқ жавоб йўқ. Шеърнинг кучи шунда, шоирнинг шоирлиги ҳам. Негаки, «Имон— буюк даҳоликдир».

Жонибек Субҳон қалбга фикр уруғини сочади. Сизни фикрни ўстиришга, азалий саволларга жавоб ахтаришга даъват этади.

Шоир юрак амри билан яшайди, деймиз. Жонибек Субҳон эса неча йилки, гўё юрак измн билан яшамаётганидан изтироб чекади. Аслида бу изтироб шоир юраги тоза инсон эканлигини англатмайдими? Яна савол.

Шоир бошқа бир шеърида ўзи аввалги машқида қўйган саволга жавоб бергандай бўлади: «Мен ўз ёлғонларим тарк этолмасман». Ёки «Шеър ёлғонсиз бўлмас ёлғон дунёда, бизнинг гаплар ёлғонларнинг қолғони». Лекин бу ерда гап ёлғон ҳақида эмас, рост ҳақида кетаётир.

Шоирнинг «Айбимиз» деган ғазали бор:

Сўз бериб, қилдик вафо
шу айбимиз,
Оҳ демай чекдик жафо шу
айбимиз.

...Дўст учун минг жонни
қилсам ҳам фидо,
Қилмадик ҳеч иддао шу
айбимиз.

...Камтаринмиз, хокисормиз
ер қадар,
Хулқимизда йўқ ҳаво,
шу айбимиз.

Шоир ўз «айб»лари ҳақида ёзаётир. Аслида ўз фазилатлари хусусида сўзлаётир. Нега? Чунки, ҳали айтганимиздек, жавоб саволнинг ўзида. Шоир бизни фикрлашга, мушоҳада қилишга чорлайди. Кўплаб қусурларимиз фикрсизлик оқибати эканлигини ёдимизга солади.

Истеъдодли шоирлар Абдували Қутбиддин ва Азиз Саид Жонибек акага «Шеър кишиси» дея таъриф беришибди. Топиб айтилган. Шеърдаги Жонибек Субҳон бир олам, ҳаётдагиси яна бир олам. Баъзан шахсининг бир кўп хислатлари шеърларига сиғмаганидек, шеърларининг бир кўп фазилатлари шахсида яширингандек. Жонибек Субҳон ҳақида яхлит таассурот ҳосил қилиш учун унинг ўзини билиш камлик қилади, китобларини ҳам ўқиш керак ва ёки аксинча. Шоир шахси ва шеърлари бир-бирини тўлдиради. Баъзи шоирларда биз бунинг аксини кузатамиз. Ўзини билсанг, шеърларидан кўнглинг қолади, шеърларини ўқисанг, ўзидан совийсан.

Умуман, ижодкор шахси ва шеъриятининг ўзаро таъсири мураккаб ва чуқур жараён. Бу борада муайян уйғунлик ижодий камолот белгисидир.

Жонибек Субҳон ижодий балоғот ёшида. Мана шу даражага эришиш учун 50 йиллик умр йўлини босиб ўтди. Шу даврда мухлисларига «Зангори уфқлар», «Қирралар», «Ота макон», «Тазарру онлари», «Рўё» каби китобларини тақдим этди. Уларда кўк билан бўйлашган Зомин тоғлари бағридаги Ҳаққултепа қишлоғидаги танти одамларнинг беғубор табиати, гулистонлиларнинг жасоратлари-ю изтироблари, заҳматкаш халққа фарзандлик ҳисси, оташин муҳаббат туйғуларидан сармастлигу ҳаёт зиддиятларидан беоромлик кечинмалари мужассам.

Бироқ кўнгилда ярқ этган
умидлар
Ҳали лаб очмаган ҳеч
гулга сиғмас.

Изланувчан шоиримизни камолот ёши билан муборакбод этиб, мустаҳкам соғлик, ижодий барака тилаймиз!

Саъдулла ҲАКИМ

Жонибек СУБҲОН

СЕН УЧУН

Не ситамга мен гирифтор бўлмадим, ёр, сен учун,
Бўлмади ё бу азиз бош қанчалар хор сен учун.
Ер-ку қаттиқ, лоақал осмон садо қайтармади,
Ҳатто тангрига таваллом қилмади кор сен учун.
Обу гилдан лой қориш бирлан мени пайдо этиб,
Армуғон айлаб эди бир кун Биру бор, сен учун.
Шул сабабми, изларинг гарди билан тенг айладинг,
Менга илкинг тутмагинг ё бўлдими ор сен учун.
Сен нечун бошинг тутарсан ҳатто кибрингдан баланд,
Бир куни оҳим менинг бўлгай баланд дор сен учун.
Етмайин васлингга ўтсам, бир куни олий кулол
Барибир хокдан қоради мени такрор сен учун.
Гарчи ошиқ розига қалбингни тор этдинг бугун,
Жонибек кетса магар олам бўлур тор сен учун.

ЁР ЭТИБ

Мен кўзи ёш дилбаримнинг бир сўзин инкор этиб,
Неча йил афсусдадирман ғам-аламни ёр этиб.
Мен бу кун не толеъга бўлдим муяссар, ул сабаб,
Тама бирла бахтга етдим, дилбаримни хор этиб.
Қайси. йўлдан чопадурсен, бандам-ей, деб сўрмади,
Холиқим теппамда турган кўйи йўлим тор этиб.
У келар ортимда зору мен ўзимдин қочамен,
Оҳ, иложи борми, кибримга осилсам дор этиб?
Бу жаҳоннинг куйлари шундан туюлгай ёт каби,
Мен ризо, чертса юракнинг пардасидин тор этиб.
Менга айлармн вафо ўткинчи бахтлар, билмадим,
Ким етибдур муддаога ўз ҳабибин зор этиб?!
Кимни тақдир қанча қилсин имтиҳон, бўлмас ёмон—
Аввали тангри яратган гар уни аброр этиб.
Мен туриб айни саҳарлар ҳаққа тавба айладим,
Наслимиз оҳ чекмасин деб, исмимиздан ор этиб.
Эй ҳаёт, бу Жонибек гоҳ сенга ҳам келтирди шак,
Қилмади шукрин яратганларни, йўқдан бор этиб.

АРЗ

Неча кундир мен аразман дил билан,
Бонсин сўзлай ахир не тил билан.
Турса ҳам кўксимда жисми, асли у
Солди қийноққа сири махфий билан.
Эттириб парвоз уни нашъу намо,
Мен гўё кўксимда санги зил билан.
Неки бўлса бўлсин, аммо қўрқамен
Келма дуч, деб, ишқ қўри камчил билан.
Хоҳишимга дил гоҳо солмас қулоқ —
Ё зерикди мендайин ғамчил билан.
Ростлаёлмас шаҳдини ё мен каби,
Умри куйлаш машқида мойил билан?
Жонибекка қилмасин у неча ноз,
Йўқ демай ўлпон тўларман йил билан...

АНГА ТАМСИЛ КЕЛТУРДИМКИ...

МУҚАДДАС КИТОБЛАРДА ҚАЙД ЭТИЛИШИЧА, Жума (Одина) — кунларнинг энг азизи. Бу кунда Оллоҳ Таоло Одам алайҳиссаломни яратди, вафотини ҳам шу кунда белгилади. Буни қарангки, шу кунда коинотдаги маҳлуқларнинг катта-кичиги — барчаси қиёмат бўлишидан ҳадиксирар ва қўрқар экан. Уй ҳайвонлари ҳам уй соҳибининг оламдан ўтганлигини билиб, бир неча йил мотам тутар экан. Наботот олами ҳақида гап кетганда айрим манбалар, одамлардаги каби, ўсимликларда ҳам қуруқ, ҳўл, иссиқ, совуқ мижоз бўлиши ҳақида маълумот беради. Қизиғи шундаки, биз — инсонлар бутун ўсимликлар ва ҳайвонлар дунёсининг бундай сирли томонларини ҳар доим ҳам билавермаймиз. Ундан ташқари, инсоннинг юриш-туриши, шакл-шамойили, хатти-ҳаракати ва бошқа аломатларини ҳайвону ўсимликларга нисбат берамиз. Масалан, чумолининг меҳнаткаш, тиришқоқлиги, ўргимчакнинг омилкорлиги, қалдирғочнинг ўз авлоди учун оналарча ғамхўрлиги кабилар. Хуллас, табиатнинг бундай ниҳоятда сирли томонлари хилма-хил, турли-туман, унга оид гап-сўзларнинг чеки-чегараси йўқ. Шу билан бирга, табиат ҳодисалари бадиий сўзда инсоннинг руҳий оламини очишда, «ичи» ва «таши»ни ёритишда бекиёс манба ҳамдир, аниқроғи, шеърнинг соҳирлигини гавҳардек намоён этувчи бадиий санъатларнинг манбаи, асосидир.

Бадиий санъатлар юздан ортиқ; улар бадиийликнинг муҳим, таъсирчан омилларидан бўлиб сўз сиғимини оширади, лириканинг асосий хусусиятлари — ифода жўшқинлигига, маъно теранлигига хизмат қилади. Маълумки, илми бадеъ ҳақидаги манбаларда бадиий санъатлар лафзий, манавий, муштарак каби турларга ажратилади. Биз қуйида сизнинг эътиборингизни қаратмоқчи бўлган масала эса бир бадиий санъат — тамсил санъатининг айрим жиҳатидир, холос.

«Тамсил» сўзи арабча бўлиб, луғавий маъноси — мисол келтириш, ўхшатиш маъноларини англатади. Шу билан бирга, айрим луғатларда тамсил истилоҳининг масал, мақол, мажоз, таққослаш, ҳикоят, ривоят сингари маънолари борлиги таъкидланади. Атоуллоҳ Ҳусайний «Бадойиъу-с-санойиъ»да «Тамсил луғатта мисол келтирмактур ва аташ важҳи зоҳирдур» деб кўрсатади (форсчадан Алибек Рустамов таржимаси). Бадиий истилоҳда эса бадиий санъатлардан бирини ифодалайди. Тамсил ўз хусусиятлари жиҳатидан маънавий санъат ҳисобланади.

Кузатишлар кўрсатадики, классик адабиётшунослигимизнинг илми бадеъ йўналишида «тамсил» сўзи бадиий санъат атамаси бўлиб келсада, кейинчалик мазкур истилоҳни қўллашда узилиш бўлди, тўғрироғи, 40-йилларнинг охиридан бошлаб 80-йилларгача «ёндошлилик — параллелизм» (Шайхзода), «маънавий параллелизм», «психологик параллелизм», «тематик-психологик параллелизм» ва шунга яқин истилоҳлар билан юритилди.

Мавриди келганда қайд этиб ўтиш керакки, Шарқ адабиётида бадиий санъатларнинг ҳар бири махсус номланган. Бироқ биз бадиий санъатлар оламини ёритган манбаларга эътиборимизни кам қаратганлигимиз сабаблими, бадиий санъатлар соҳасидаги терминологик чалкашликлар бартараф қилинган эмас.

Аслида, юқорида номлари тилга олинган истилоҳларимиз шарқона бадиий каломга хос эмас. Бу билан биз европача атама ва истилоҳларни қўлламаслик керак деган даъводан узоқдамиз, албатта.

Классик поэтикага доир бир қанча манбаларда берилган бу санъатнинг таърифи асосан бирбирини тўлдиради. Масалан, Шамсуддин Муҳаммад ибни Қайс Розийнинг «Ал-муъжам фи маъойири ашъор-ил-ажам»даги (XII аср) таърифини Атоуллоҳ Ҳусайний ҳам кенгроқ тарзда беради: «...бу ҳам истиоранинг мисол йўллу навъидур, яъни шоир бир фикрга ишора қилмоқни истаганда ўзга маънони билдирувчи бир неча лафзни келтирур ва ани мақсаддаги фикрнинг мисолиға айлантирур ва ўз фикрини ўшул мисол билан ифода қилур». XX аср афғон олими Маликушшуаро Бетоб эса «Гуфтори равон дар илми баён» рисоласида «тамсилда фикр, даъвони тингловчининг ёдида қоладиган далиллар билан мустаҳкамлаш хусусияти кучли» деб кўрсатади. Тожик совет олими Тўрақул Зеҳнийнинг таърифи эса бундай: «Шоир ўз даъвосининг исботи учун ўзи яшаб турган ижтимоий ҳаётдан, амалиётдан, шахсий кузатишларидан мисол келтиради. Бундай мисол келтиришни шоирлар ирсоли масал ёки тамсил деб номлабдилар», Олимнинг таърифида классик анъана, яъни тамсил — ирсоли-масал, ирсоли-масал — тамсил деган фикр (кўпроқ форс-тожик адабиётшунослигида) бор. Адиб Шайхзода тамсилни Навоий бадиий услубининг тўртинчи усули сифатида баҳолайди: «Бу усул икки турли лавҳани, мундарижани, фикрни, ҳолатни, руҳиятни таққослаб ўтиш параллелизм(ёндошлилик) Навоий ижодида кенг тадбиқ қилинганини кўрсатади». Мазкур қарашни ёзувчи Ойбек «Навоий ғазалиёти» мақоласида «Бир мисрада берилган фикр қуйида иккинчи бир факт ила тасдиқ қилинади» деб тўлдиради. Олим Ёқубжон Исҳоқов бу санъатни «лирикада реалистик тасвирнинг кириб келишига имкон берувчи асосий омиллардан» деса, тожик олими Усмон Каримов «тамсил сабки ҳиндийнинг олтинчи хусусияти», дея изоҳлайди.

Устозларнинг сўзларига асосланиб қуйидагича хулосага келамиз: шоир бадиий каломда фикрмақсади, ғояси, даъвосининг исботи ва тасдиғи учун шахсий тажриба ҳамда кузатишларидан, ижтимоий ҳаётдан, табиатдаги унсур ва манзаралардан мисол келтиради. Бу эса маънони чуқурлаштиради, шеърда фалсафий таълимий руҳни оширади.

Мазкур санъатнинг қўлланиши, биринчи навбатда, шоирнинг бадиий, илмий тафаккур даражаси; иккинчидан, халқнинг яшаш тарзи, жойлашиш ўрни, психологияси, маданияти, анъаналари, теварак-оламдаги нарса-ҳодисаларнинг хусусияти, кучи билан чамбарчас боғлиқ.

ТАДҚИҚОТ * АХБОРОТ

Тилшунослик ва адабиётшуносликнинг бирон масаласи ҳақида гап кетса, Маҳмуд Қошғарийнинг «Девону луғотит турк» асарини эсламаслик, унга мурожаат қилмаслик мумкин эмас. Биз ҳам фикрларимизга бу асардан истаганча жавоб топишимиз мумкин. Маҳмуд Қошғарий турли ҳайвон образларидан ўзининг хилма-хил поэтик мақсадлари йўлида моҳирлик билан фойдаланган. Бу образларнинг жуда кўпи адибнинг ахлоқий-эстетик қарашларининг рўёбга чиқишида муҳим восита вазифасини бажарган. Энди улардан айримларининг асар бадииятида тутган ўрнини тамсил санъати мисолида кузатайлик. Табиат билан инсоннинг ниҳоятда яхлитлигини белгилайдиган баъзи намуналарини ҳавола этамиз:

Қарға қарисин ким билар,
Киши оласин ким топар.

Жониворга хос хусусият билан инсонга хос сирлилик ёнма-ён келтирилган, сиртдан қараганда, биринчи мисрани иккинчи мисра асослагандек кўринади. Аслида эса гап иккинчи мисрада, яъни инсон шахсининг мураккаблиги етмиш минг пардага ўралган қалб сири ҳақидаги қуйма фикрни тасдиқлашга хизмат қилган. Ҳақиқатан ҳам ҳар бир инсон ўзга бир олам.

Эран қамуғ артади ненглар ўзи,
Товар кўриб усунлажу эсга чиқар.

Молга, бойликка тама қилиб, суқланиб кишиларнинг ахлоқи бузилади. Молни кўргач носир қуши — ғажир ўлимтик устига отилади. Халқимизда «Инсоннинг кўзини фақат тупроқ туйдиради» деган нақл бор. Ҳа, мол-дунёга ўч кишилар бошига бир кун Қорун, Намруд фожиаси тушади. Молга ўч, тамагир кишилар ҳолати, хатти-ҳаракатига ғажир ҳолати қиёсга тортилиб, шоирнинг дидактик хулосаси ва ҳукми янада ёрқинлашган. Шуни ҳам қайд этиб ўтиш жоизки, Аҳмад Яссавий ҳазратлари «дунё менинг деган»ларни каркас қушга ўхшатса, Маҳмуд Кошғарий каркас қуш билан айрим илм-фан кишиларининг сифати ўртасида муқояса топади.

Асарда Маҳмуд Қошғарий ўз замонасининг ижтимоий табақаларига фаол муносабат билдирган ўринлар ҳам кўзга ташланади:

Жер басруқи тағ,
Бузун басруқи бег.

Англашилаётирки, бадиий сўзда инсон ва табиат оламининг яхлитлигини илғашда, илғаганда ҳам инсонинг маънавий руҳий оламини тасвирлашда маънавий санъатлардан бири — тамсилнинг махсус ўрни бор. Мавлоно Муқимийнинг сўзлари билан айтганда:

Анга тамсил келтурдимки, ағёрим била кўргач:
Неча габр ичра ёлғуз бир мусулмон
учради ногаҳ.

МАҲМУД ҚОШҒАРИЙ ТАМСИЛ САНЪАТИНИ жониворлар хусусиятини кўпроқ инсоннинг турғун феъл-атворларини, жамиятнинг барқарор қонун-қоидаларини кўрсатиш воситасида маҳорат билан қўллаган. Адиб келтирган тамсилларнинг ўзгача томони яна шундаки, у бошқа маънавий санъатлар билан омухтадир, бу — тамсилнинг «тортишиш кучи»ни кучайтиради. Хуллас, Маҳмуд Қошғарий, назаримизда, бу санъатни қўллашда устоди аввал вазифасида кўринади. Унинг анъаналари кейинги ижодкорлар ижодида янгича босқичга кўтарилган, айниқса, навоийона услубнинг асосий поэтик гўзаллигига айланиб, тиниқ, пурқувват шаклда кейинги давр ижодкорларининг поэтик оламига таъсир қилди. Бу эса алоҳида суҳбатга мавзуидир.

Робия РАЖАБОВА,
ЎзФА Алишер Навоий номидаги Адабиёт институтининг аспиранти

Рассом Т. Саъдуллаев. Мирмуҳсиннинг «Бир хумча тилло» китобига ишланган суратлар.

ФИДОЙИ САФДОШЛАРИМ

ТЕНГДОШЛАРИМ ОРАСИДА ўзбек миллий санъатининг ривожланишига салмоқли ҳисса қўшган фидойилар кўп. Улар санъатимиз ривожи йўлида ҳамон ҳормай-толмай меҳнат қилмоқдалар, тажриба ва маҳоратлари билан ҳалиҳануз ёшларга ўрнак бўлмоқдалар.

Улар халқ учун хизматларини бошлаган пайтларда ҳозирги ёш санъаткорлар учун муҳайё шарт-шароитлар, чироқлари порлаган катта саҳна, замонавий асбоб-ускуналар йўқ эди. Узоқ-узоқларга тупроқли чанг йўллардан араваларда борилар эди. Туманларда, қишлоқларда томошабинлар ялангликда, ерда давра олиб ўтиришарди. Биз чойхоналарда, хонадонларда тунардик. Электр чироқлари йўқ. Эски латталарни ўраб, керосин сепиб, симга осиб ўт ёқилар эди. Аммо қаерга борсак ҳам одамлар ҳурмат-эҳтиром билан кутиб олишар, ўша тун байрамга айланар эди. Томошабинларнинг олқишлари ҳали-ҳали қулоғимизда янграйди. Шаҳар томошаларида чипта етишмай қолар, кишилар кассага тунда навбат олишарди. Турмуш шароитларимиз ҳам бир аҳволда эди. Лекин санъатсевар халқимизнинг бизларга бўлган меҳр-муҳаббати туфайли баланд руҳда, зўр иштиёқ билан ишлар эдик.

Азиз муштарийлар, мен аввало, миллий кийимлар устаси Тожихон Мусаева меҳнатига тўхталмоқчиман. «Санъатнинг 50 фоиз олқиши — кийимда», дейишади. Кийим қайси давр, қайси миллат, қайси тоифадаги инсон эканлигини аниқлашда катта аҳамиятга эга. Тожихон 1963 йилдан буён «Баҳор», «Ялла» ансамбли қатнашчиларига ҳамда яккахон хонанда ва созандаларга кийим тикиб келади. Шу ишончнинг ўзи унинг қай даражада етук чевар, тажрибали мутахассис, меҳнаткаш инсон эканлигини кўрсатади. Фақат Оллоҳ ато этган юксак иқтидорли бўлган камдан-кам чеварларгина шундай эътиборга лойиқ бўлади. Тожихон либосларни ўзи бичиб, ўзи тикади. Мусаввирона маҳорати ила ажиб нусхалар яратиб, унга муносиб зебу зийнат, зар тақинчоқларни ҳам ўзи танлайди. «Баҳор» қизлари, «Ялла» ансамбли орқали унинг нозик дидли, нафис, шарқона либослари жаҳон саҳналарида томошабинларнинг кўзини ўйнатган.

Истеъдодли рақс саҳналаштирувчи балетмейстерларимиздан бири, шубҳасиз, Юлдузхон Исматовадир. Юлдузхон 25 йил Муқимий номидаги театрда яккахон рақкоса бўлиб ишлаб, бир қанча ролларни маҳорат билан ижро этди. У 1988 йилдан буён радио ва телевидение қошида бадиий раҳбар бўлиб ишламоқда. Юлдузхон бешта анъанавий миллий рақс спектакли, жумладан, «Севги нидоси», «Шарқ аёли», «Наманган бўйлаб», «Нодира», «Қўқон аёли» кабиларни саҳналаштирди. Шунингдек, бир қанча концерт дастурларини тайёрлади. Рақкоса ва устознинг кундан-кунга ижодий ўсаётганига барча санъаткорлар, томошабинлар гувоҳ. Унинг шогирдларидан Зебо Турсунова, Раъно Жўраева, Муяссар Сотиболдиева бугунги кунда халққа танилиб, томошабинларнинг олқишларига сазовор бўлганлар. Юлдузхон Исматова, шунингдек, халқ артистларидан Дилафруз Жабборова, Малика Аҳмедова, Маъмура Эргашевага рақслар саҳналаштирди. У саҳналаштирган рақслар ва концерт дастурлари Ўзбекистоннинг барча шаҳар ва қишлоқларида, Ҳиндистон, Покистон каби чет мамлакатларда ҳам шуҳрат қозонган. . Рақс спектаклларини яратиш жуда мураккаб иш. Аммо Юлдуз Исматованинг бу мураккаб оламда ўз ўрни бор.

Роҳатой Маннонованинг ижоди ҳам ҳар жиҳатдан эътиборга молик, деб ўйлайман. Бу санъаткор 1941 йилдан Бухоро театрида артист бўлиб ишларди. 1947 йили марҳум Усмон Юсупов Бухорода бўлган анжумандан кейинги концертда Роҳатойнинг хуш овозини эшитиб Тошкентга олиб келади. Роҳатой аввалига «Тошсовет»да, сўнг Муқимий номидаги театрда ишлади. 1950 йилдан 1983 йилгача филармонияда яккахон хонанда бўлиб хизмат қилди. Ҳозир эса Зебо Ғаниева номидаги уруш фахрийлари ансамблида яккахон хонанда сифатида фаолият кўрсатиб келмоқда.

Райҳон Тўраева деган ажойиб актёримизни ҳам кўпчилик яхши танийди. У 1939 йили санъат йўлини бошлади. 1943 йилгача Бухоро шаҳридаги ёш томошабинлар театрида ишлаб, «Ёрилтош» драмасида Гулноз, «Ғунчалар» драмасида Гулнора ва яна бир қанча ролларни маҳорат билан ижро этган. Ўша йили уни Садриддин Айний номидаги мусиқали драма театрига ишга олишади. Театрда Райҳон лапарчи, рақкоса сифатида роллар ижро этган. «Ўлим босқинчиларга» спектаклида Наташа, «Орзигул» драмасида Орзигул, «Лайли ва Мажнун» драмасида Лайли, «Беш сўмлик келин» спектаклида Ноз-ноз, «Аршин мол олон»да Гулчеҳра, «Тоҳир ва Зуҳра»да Зуҳра, «Холисхон»да Холисхон, «Нурхон» драмасида Нурхон ролларини маҳорат билан ўйнаган. 1947 йили Муқимий номидаги театрга ишга келган. Бу ерда ҳам рақкоса, ҳам лапарчи бўлиб, кўп ролларни меъёрига етказиб ижро этган. Райҳон Тўраева зангори экраннинг кўпгина кўрсатувларида ҳам қатнашиб турган. У 1991 йили «Нодира» фольклор ансамблини ташкил этди. Ҳозир бу ансамбль сайилларда, байрамларда маҳаллаларда концертлар қўйишиб, олқишларга сазовор бўлишмоқда.

Раиса Муҳиддинова-чи? 1937 йили санъатга кириб келган Раиса Москвада ўтказилган ўзбек адабиёти ва санъати ўн кунлигида иштирок этди. 1939 йилдан 1942 йилгача филармонияда яккахон рақкоса бўлиб ишлади. 1942 йили Янгийўл театрига ишга ўтди. Сўнг Муқимий номидаги театрда яккахон рақкоса сифатида ишлаб, роллар ҳам ижро этди. Сакcонинчи йиллардан буён кексалик гаштини сурмоқда. Шу билан бирга, севимли театрини ҳам тарк этгани йўқ. У ўзига муносиб шогирдлар ҳам етиштирган. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Наима Пўлатова, Собир Раҳимжонов ва бошқаларнинг ижодий юксалишида Раиса Муҳиддинованинг ҳам муносиб улуши бор.

Энди халқ орасида «Розия қайроқ» номини олган Розия Қурбонова ҳақида икки оғиз сўз. Хоразм рақсларини қайроқ билан ижро этгани, жозибадор рақслари томошабинларда зўр таассурот қолдиргани учун ҳам у юқоридаги номни олган. Муқимий номидаги театрга ишга келган Розияхон бу ерда бир қанча ролларни маҳорат билан ижро этган. Шунингдек, 1952 йилгача яккахон рақкоса бўлиб ишлади. Уруш даврида Собир Азизов раҳбарлигидаги ансамблда рақкоса бўлиб хизмат қилган. Эндиликда Зебо Ғаниева номидаги ансамблда яккахон рақкоса ҳамда лапарчи бўлиб ишламоқда.

Қумри Қодирова — машҳур халқ артисти Абдуқодир найчининг фарзанди. Қумрихон 1935 йилдан 1937 йилгача мусиқали театрда, сўнг филармонияда ишлади. 1943 йили Собир Азизов раҳбарлигидаги ансамблга ишга ўтди. 12 йил Муқимий номидаги театрда меҳнат қилди. 1959 йили филармонияга таклиф қилинди. «Мафтунингман», «Тоҳир ва Зуҳра», «Ўтган кунлар» каби машҳур кинофилмларда рақкоса сифатида иштирок этди. Ҳозир эса Зебо Ғаниева номидаги ансамблда қатнашмоқда.

Ҳаммамизга маълумки, мураббийлик оғир меҳнат. Ана шу оғирликни елкасига олганлардан бири Раиса Саидовадир. У республика хореография билим юртининг моҳир муаллимларидан ҳисобланади. Раисахон бу ерда ёшларга ўзбек миллий ва Европа классик рақсларидан сабоқ бериб келмоқда. Кўп йиллар рақкоса сифатида томошабинларни хушнуд этиб келган Раиса Саидова — фидокор инсон. Эллик йилдан буён санъатга ҳалол хизмат қилмоқда.

Биз бу санъаткорлар фаолиятига қисман тўхталдик холос. Агар ёзаверсак, ҳар бирининг ижоди бир достон бўлади.

МУҲИМИ ШУНДАКИ, кекса авлодга мансуб санъаткорлар мустақил Ўзбекистон довруғини оширишда, мустақилликни мустаҳкамлашда ёшлар билан бирга фидокорона меҳнат қилмоқдалар. Юртбошимизнинг санъаткорлар меҳнатини қадрлаш, борасидаги ғамхўрликлари уларни янада илҳомлантирмоқда.

Чинакам санъаткор — миллат бойлиги ҳисобланади. Уларни эъзозлаш ҳаммамизнинг бурчимиздир.

Розия КАРИМОВА,
Ўзбекистон халқ артисти, Ҳамза номидаги давлат мукофоти совриндори

МАДАМИН КАРНАЙ

Ўш ўзбек мусиқали драма театрида карнайчи Мадаминжон ака Ортиқов пайдо бўлган йили туғилган чақалоқлар бу йил роппа-роса 42 ёшга тўлишди. Бир гўдак дунёга келиб, бола-чақали, ҳатто набирали бўлгунга қадар Булоқбошидан Ўшга қатнаб ишлашнинг ўзи бўладими. Мана, қирқ икки йилдирки, карнайчининг нафаси шаҳримизда, вилоятимизнинг Булоқбоши туманида турли шаҳар ва қишлоқларида тантанавор садо бериб янграйди. Театр жамоаси иштирок этадиган бирор тантана йўқки, Мадамин карнай қатнашмаган бўлсин.

Карнайчилик унга ота мерос, Мадамин ака бу ҳунар отаси Ортиқбой акага ҳам ота мерос эканлигини яхши билади. Бобоси Ёқубали ота карнай билан эл-юртга хизмат қилиб, бола-чақа боққан. Унинг ўғиллари Султонмурод, Мирзолимҳожи, Ортиқбой ҳам шу йўлдан боришди. Уларнинг фарзандлари ҳам, Султонмурод аканинг ўғиллари Комилжон, Тўқурвойлар, Мадамин аканинг укаси Омонилло карнайчилик билан элга танилдилар.

Энди бўлса янги авлод вояга етди. Мадамин аканинг уч ўғли —Маҳмуджон, Дилдорбек, Ғайратбек қадимий санъат сирларини мукаммал ўзлаштириб олдилар.

Ота-боболар . ҳунарини эгаллаш қонда бор, деймиз. Аммо бутун бир авлоднинг бир касб билан шуғулланиши учун шунинг ўзи кифоямикин? Агар лаёқат, қизиқиш, қунт бўлмаса, етти авлоди карнайчи ўтган бўлса ҳам, карнайчи чиқмайди одамдан. Ҳайриятки, Ёқубали карнайчилик зурриёдларида бу хислатлар йўқ эмас экан. Шунинг учун бободан қолган халқ санъати яшаяпти, эл-улусга асқотяпти. Булоқ бошилик карнайчилар сулоласи ўтказган тўй-томошаларнинг сон-саноғи йўқ.

Дарвоқе, биз ҳадеб карнайчилик деб таърифлаётган бу ҳунар фақат карнай чалиш билан чекланиб қолган эмас. Тўй-томоша тароналарини ноғора, қўшноғора, сурнайсиз тасаввур қилиш қийин. Биз тилга олган карнайчиларнинг ҳаммалари жозибадор садо берувчи бу асбобларнинг тўғри келганини чалиб кетаверадилар.

Ўш ва унинг атрофларида карнайчилар унчалик кўп эмас. Ҳали ҳам бирор тадбирга карнайчи керак бўлиб қолса, бир неча кун олдин изланиб, таклиф қилинади. Нега Ўшда карнайчи кам учраркин? Биринчидан, юракни жизиллатиб, беихтиёр ўйнатиб юборадиган ёқимли садо берувчи бу мусиқа асбобини чалиш ҳар кимнинг ҳам қўлидан келавермас экан. Иккинчидан, карнай ясовчи усталар ҳам камдан-кам учрайди. Бутун умрини карнайчиликка бағишлаган Мадамин ака ҳам карнай ясовчи мисгарлардан икки кишини билади, холос. Улар ҳам андижонлик. Мадамин ака карнайни созлатиб олиш учун Абдуллажон мисгарга мурожаат қилади. Чалиш қийин бўлган карнайни ясаш ундан ҳам қийин. Бунинг учун энг яхши мисни танлаш керак. У енгил, лекин чалганда садоси жарангдор бўлиши лозим. Даҳана, унинг мисгардан чинакам заргарлик, қунт талаб қилинади. Абдуллажон мисгарнинг қўлидан чиққан бомкарнай ҳам, зилкарнай ҳам садосининг тиниқлиги билан қадрланади. Бомкарнайнинг каъбаси, яъни оғзи каттароқ бўлиб, садоси кучлироқ экан. Шунинг учун бу карнайдан одамларни чорлашда фойдаланилади. Каъбаси торроқ ва узунроқ зилкарнай садоси эса у қадар узоққа бормаса-да, анча жарангдор. У ўйин-кулгига қизғин тус бераркан.

Аммо карнайчиликнинг асосий сири, оҳанрабоси чалишда. Мадамин ака тўй-томоша ёки тантанали маросимнинг бошланишида тўртта совутдан иборат «Сорвачча»ни чалганда етти маҳалла юрагини тўлқинлантириб юборади. Карнай овози лаҳза чокини сўкиб, узоқ-узоққа қанот қоқади. «Муножот», «Мушкулот», «Уйғон болам», «Андижон дучаваси» ва бошқа халқ куйлари янграганда борлиққа шодлик, ҳаяжон, ўзбеклик ифтихори қуйилади гўё. Қўшкарнай ижросидаги «Гирвон» эса узоқ давом этган садолар пойгасига интиҳо ясайди.

1984 йил октябр ойида театр санъаткорлари Санкт-Петербург шаҳрига гастролга борган кунлари бўлган ажойиб воқеани кўпчилик ҳали ҳам завқ билан эсга олади. Ўшанда эстрада театри олдидаги майдонда Мадамин ака карнайда, кекса санъаткор Зиёмиддин ака Шокиров (жойлари жаннатда бўлсин, у киши яқинда оламдан ўтдилар) қўшнайда ярим соатлар чамаси ўзбек миллий мусиқасидан иборат ўзига хос «шоу» кўрсатган эдилар. Борлиқни тутган карнай-сурнай овози шаҳарликларни маҳлиё қилиб қўйганди. Йўл ҳаракатини бошқариб турувчи ДАН назоратчиси машиналар қатновини тўхтатиб қўйиб, йирик шаҳарнинг асосий серқатнов кўчаси — Нева проспекти деярли 20 дақиқа «донг қотиб» қолганди.

Ҳозир унинг уйида бахмал ғилофга солинган бомкарнай осиғлик туради. 87 йил умр кўрган Ортиқбой акадан қолган қимматли хотира, у. Мадамин ака энг мўътабар жойларга борганда чалади бу карнайни. Халқ миллий санъатининг қадрланиши рамзи шундай. Бу санъатнинг ўлмаслигига шу карнайнинг ўзи шоҳид. Мадамин ака ва унинг шогирдлари Равшанбек, Ҳайдарали, Нурмуҳаммад, Машрабой, ўғиллари ва набиралари эл-юртга хизмат қилаётган экан, карнай садолари ҳеч қачон тинмайди.

Аҳмаджон МУҲАММАДЖОНОВ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳамда Адабиёт жамғармаси шоира

Ҳакима ҲАСАНОВА

вафоти муносабати билан марҳуманинг оиласи, қариндошлари ва биродарларига чуқур таъзия изҳор қиладилар.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Адабиёт жамғармаси шоира Эркатош Шукуровага отаси

Шукур ЭГАМБЕРДИЕВ

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қиладилар.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Жиззах вилоят бўлими адабий маслаҳатчиси, ёзувчи Меҳринисо Каримовага отаси

Қодир КАРИМОВ

бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

СЕРБЕЛГИ КИЙИМ

ҲАЖВИЯ

ҲАЁТ, ОҒАЙНИЛАР, босқичма-босқич яхшиланиб боряпти. Қувончли воқеалар рўй бермоқда. Мана, яқинда бир дўстимизнинг биринчи китоби чиқди. Умуман, бунақа хушхабарлар кўплигидан эсанкираб қоларкан одам. Бўлмаса, кейинги пайтларда менга нима бўляпти ўзи? Ишга келиб қарасанг, ручканг уйда қолиб кетган бўлади. Ишдан қайтишда эса уйдан чиққанимда бошимда қалпоғим бормиди, бор бўлса уни ишхонада унутдимми ё ошхонадами, деб ўйланиб бошинг қотиб кетади.

Бугун ҳам ишда ручкасиз нима қилишни билмай ўтирсам телефонимиз тилга кириб қолди:

— Ҳўв ошна, иш деб туғилганмисан? Текин зиёфат турганда ишга нима бор?!

Овозидан Исажонни таниб ҳайрон бўлдим.

— Текин зиёфат? Қулоқларимга ишонмайман! Ҳозир бунақа жиддий масалада ҳазиллашиб бўлмайди, — деб томоғимни тақиллатганча гапимга нуқта қўйдим.

— Биров чақирганда келавермайдими одам, Иқболнинг китобини ювамиз.

Айтилган жойга борганимда ҳамма тўпланган, «иш» аллақачон бошланган. Салом-аликни қисқа қилиб ўзимни ўртага урдим. Дарров қўлимга пиёлани тутқазишди.

— Дарров-а? Олмасам, ҳафа бўласизлармиу, — деб кулдим.

Баҳодир узундан-узоқ қадаҳ сўз бошлаб қолди:

— Шоир дўстимизнинг китобини ўқиб жуда хурсанд бўлдик. Тилагимиз шуки, ижоди бундан ҳам юксалаверсин! Қолганларга ҳам шу оғайнимизнинг йўлини берсин...

— Олайлик олдирмайлик, тагида қолдирмайлик!

Шуҳратнинг тилаги айни муддао бўлди. Етти кишининг ўртасида қолиб кетган биттагина шўрбалиқдан бир пасда «шўрпешона» қолди, холос.

— Мана бу пиёладагининг газагига китоби чиққан йигитдан битта шеър эшитсак қалай бўларкан?!

Бунақа таклиф кимдан чиқди деб бошимни кўтарганимда қўшни столдан анчагина ичиб олган бир одам бизга яқинлашди.

— Кичирасиз, ҳиқ... бит-та чекайлик...

Кимдир сигаретини шиша ортига сурди, аммо чекмайдиган Баҳодирнинг чиройи очилиб кетди.

— Сиз учун топамиз, отам! Олдин бу ёққа ўтинг. «Насиб қилса келар Шому Ироқдан...». Ризқингиз улуғ экан, биз билан битта оласиз энди!

У киши орамизга ялпайиб ўтириб олгач, гап яна келган жойидан давом этди:

— Қани шоир, бошланг энди!

Ҳамма шу гапни қувватлади.

— Анвар айтгандай, бошламасам ҳафа бўласизлармиу, — деб ўрнидан қўзғалди Иқбол ва чайқалганча шеърни бошлади:

...Имкон қўлдан кетди, тугади фурсат,
Яқинлар йироқдан қарайди дилгир.
Кўзани синдириб жўнади улфат,
Дўстлар унутдилар бизларни бир-бир.

— Воҳ-воҳ! — Шуҳрат тамакини чуқур тортиб, бўлиб-бўлиб битта сатрни такрорлади. — Кўзани... синдириб... жўнади улфат. Нақадар ҳаётий!

Аллақачон пиёлани бўшатиб умидвор ўтирган янги улфатимиз «асосий мавзу»дан чалғиб кетганимиздан ҳафсаласи пир бўлиб орадан чиқди. Қўлтиғидаги кийимни кўриб, бирдан сергакландим. Худди меникига ўхшаркан. Ёнимга қарасам ўзимники йўқ.

— Менга қаранглар, — деб шерикларни туртдим. — Ҳали келганимда устимда плашим бормиди?

— Нима бўлди, тинчликми?

— Анави киши меникидай плашни қўлтиқлаб кетди, ҳайрон бўлиб турибман...

Шериклар мен нима кийиб келганим тўғрисида қизғин баҳсга киришиб кетишди. Биров шундай келгандинг деса, биров эгнингда плашинг борийди, дейди. Охири кимдир ақлли гап айтди:

— Юринглар, у одам кетиб қолмасин, бориб кўрайлик, ўзингизни кийимингизни танирсиз, ахир?!

Ҳалиги кишини катта кўча бошида қувиб етдик. Лекин маст одамга бир нарсани тушунтириб бўлармиди! Нима десак бирдай:

— Қанақа плаш, қайси қўлтиғимда... ўзимники, — деб турибди.

Ердан чиқдими, осмондан тушдими ёнимизда икки миршаб ҳам пайдо бўлди.

— Хўш, деди биттаси ерга тупуриб, — ярим кечаси нима тўполон?

Биримиз олиб, биримиз қўйиб воқеани тушунтирдик.

— Хўш, бу нарса аниқ сизларникими? Сизники эканини исботлайдиган белгиси борми?— Иккинчи миршаб таёғини айлантиради.

— Белгиси жуда кўп! — Мен қай бирини айтай деб ўйланиб қолдим, — Ўзимизда чиққан кийим, анча эскироқ... Ўнг чўнтаги ичидан тешилган. Чап кўкрак олдида сигаретдан куйган жой бор. Энг юқоридаги тугмаси йўқ!

Миршаблар кийимни олиб, диққат билан у ёқ-бу ёғини текширишди.

— Олинг матоҳингизни, ўзи кийгулиги қолмабди!

Қаранг, адашмабман, ҳамма белгиси тўғри чиқди. Сал бўлмаса етти йиллик қадрдонимдан ажраб қолай деган эканман!

— Плашимни бер! — Нима гаплигига энди тушунган ҳалиги киши қўлини менга чўзиб ҳайқирди. — Ўзимники бу, бер!

— Уятмасми, отахон, — деди биринчи миршаб, — кап-катта одам экансиз!

— Яхшиликча уйингизга жўнанг, бўлмаса ҳушёрхонага обориб ташлаймиз.

— Ҳушёрхонанг билан қўрқитма мени! — «Отахон» ғазаб билан уларга тикланди. — Бер плашимни деяпман! Ё сенлар ҳам талончиларга шерикмисан.

У тинчиб уйига кетдими-йўқми, бунисини билмадим. Ҳушёрхона деган совуқ гапдан кейин биз тезгина тарқалишдик. Алламаҳалда уйга келиб, арзанда плашни шундоқ илгичга осай десам... яна биттаси осилиб турибди! Оғзим ланг очилиб қолди. Солиштириб кўрсам иккаласиям бир хил, ҳатто куйган, тешилган белгилари ҳам! Қайси бири ўзимники — ажратолмай қолдим.

ҲАЛИГИ БЕЧОРА «ПЛАШИМНИ БЕР!» деб бекорга фарёд чекмаган экан-да! Кечаси билан ухлолмай чиқдим... Менга нима бўляпти ўзи! Ўйлаб-ўйлаб бирор жойда эълон беришга қарор қилдим.

— Оғайнилар! Сешанба куни ресторанда плашини «талончилар» олдирган одам келиб кийимини олиб кетсин, биздан англашмовчилик ўтибди, узр, деган мазмунда.

Тўғрисиям шу.

Анвар ЭМИН

ҲАЗИЛ ҲАНГОМАЛАР

СУТГА РАҲМИМ КЕЛАДИ

Ҳар куни тонг отади. Ҳар куни тонг отишини сут дўкони эшигида навбатда туриб кутиб оламан. Қишин-ёзин шу аҳвол. Одатдагидек, менга биринчи тақсимотда сут етмай қолади. Баъзан навбатимни кўнгилчанлик қилиб бирор қарияга ёки болали аёлга бериб юбораман. Кўпчилик қатори кейинги машинада келадиган сутни орзиқиб кута бошлайман. Кутишдан ортиқ роҳат борми? Энди шунча азоб еб, кутганга яраша сут мазали бўлса яхши, яна сув қўшилган бўлса хотин роса жаврайди: «Дадаси, олиб келган сутингизни ярмидан кўпи сув чиқади-я. Олган сутингизни тўкиб қўйиб тағин сув солган бўлманг. Тунов кунги уч литр сутдан қатиқ ивитиб, сузма қилган эдим, тағин уч литр сув чиқди. Сутни бундоқ қараб олсангиз бўлмайдими?» Мен эса ҳар куни сутни кўриб олаётганимни қайта-қайта тушунтираман. Қанча қарамай, қанча термулиб турмай, барибир сутга сув қўшилганини билмайман. Баъзан бақалоқ ва бақироқ сотувчи хотиндан секингина сўрайман: «Опажон, ишқилиб сутга бу гал сув қўшилмаганми?» «Ҳой, кўрмаяпсизми, шундоқ ёғи ўйнаб турган оппоқ сутда бемаза сув нима қилсин? Бозор иқтисоди шароитида оғзингизга қараб гапиринг, ҳадеб ношукрлик қилаверманг», — дейди сотувчи аёл жеркиб. Лекин сотувчи кўрган ёғни мен ҳам, сиз ҳам кўролмаймиз. Бунинг устига ўша ёғ сотувчининг таъбири билан айтганда, сутнинг бетида ўйнаб юрган эмиш. Ахир бу жуда ноёб ҳодиса-ку. Ҳали сут бетидаги ёғни кўриш бахтига бирор бир харидор муяссар бўлмаган.

Айтишларича, сут бетидаги ёғни фақат сут машинанинг ҳайдовчилари кўрармиш. Улар сут тўла машинани ўнқир-чўнқир, баланд-паст йўллардан ҳайдашармиш. Сут чайқалса ёғи қалқиб юзага чиқармиш. Юзага чиққан ёғ эса бир-бирига ёпишиб ё олмадек, ё ҳандалакдек бўлиб қолармиш. Яна айтишларича, ўша эпчил, ёғхўр ҳайдовчилар сут бетидаги лўнда-лўнда ёғни обдон олишгач, ноинсофларча сутга сув қўшиб юборишармиш. Баъзи жиғилдони тешилган дўкончилар ҳам ҳайдовчиларга ҳашар қилиб, аллақачон таъмини йўқотган бечора сутга яна сув қуярмиш. Ана суту, мана сут. Ичганлар армонда, ичмаганлар дармонда. Бундай сутда на маза, на таъм бор. Ундан ширгуруч пиширсангиз похолнинг таъми келади. Ширчойдан занглаган водопровод сувининг мазаси чиқади. Сутли, кечирасиз, сувли суюқ ошдан қуритилган беда ҳиди анқийди. Эҳ, номард-номард, сутнинг ёғини-ку олибсан, унга сув қўшиб нима қиласан. Ахир фермадагиларнинг сув қўшгани етмасмиди? Ёки машҳур ҳажвчимиз Неъмат Аминов айтганидек, айб сувни кўп ичадиган сигирдамикин? Наҳотки сигир ҳам шунчалар бефаросат бўлса. Лекин сигир айрим баднафс кимсаларга ўхшаб инсофни сувга алмаштирмагандир... Нима бўлганда ҳам сут бечорага одамнинг раҳми келади. Шўрлик сут, йўқ-йўқ, сувли сут!

ПАШШАЛАР КЎРИГИ

Бу хушовоз ва айни пайтда хушнаво жониворни ниҳоятда эъзозлаб, вилоятларда пашша, пойтахтда эса чивин деб аташади. Номингдан ўргилай пашша-чивин. Мени бир пастгина тинч қўйгин. Кўпам қулоқларим остида нола қилаверма. Тошни тешадиган ўқдай товушингдан юракларим зада бўлиб кетган. Қўнган жойингни вайрон қилиб кетасан, пашшажон! Кел, яхшиси пашшалар фаолиятига доир бир ҳангомани айтиб берай.

Шу кунларда Сирғали туманида «Пашша-94» кўрик мавсуми ҳар йилгидан катта ва қизғин ўтказилмоқда. Унда туманда уя қуриб, батамом ўрнашиб олган барча турдаги катта-кичик, майда-чуйда, қариндош-уруғ пашшалар фаол иштирок этишаяпти. Ҳар куни кеч соат 7—8 дан то тонг отарга қадар давом этадиган бу антиқа кўрикни барча сирғалиликлар катта шоду-хуррамлик билан кутиб олдилар. Кўрик қатнашчилари шарафига айрим уйларнинг ҳовлиларида карнай-сурнай садолари янграб турибди. Ушбу кўрикни тартибли, ибратли ва камчиликларсиз ўтказиш учун туман СЭС (санэпидстанцияси) фаолларидан иборат ҳайъат-тайинланди. Сизларга сабр-бардош ва матонат тилаймиз, қадрли ҳайъат аъзолари. Фақат ғолибларни аниқлашда таниш-билишчилик ва ғирромликка йўл қўйилмаса бас.

Пашшалар қон олиш, қон қуйиш ва қон тозалаш бўйича дастлабки натижаларни қўлга киритдилар. Обдон тўйинган мешгай пашшалар хонадонлар деворларидаги гулқоғозларга, эшик-деразa ойналарига қайтадан зеб бериб турфа манзаралар яратишяпти. Шунингдек, Сирғалидаги даҳалар, маҳаллалар ўртасида ҳам пашшаларнинг ўзаро «ким чаққон» мусобақалари қизғин давом этмоқда. Янгидан қад ростлаган «Сирғали-5» даҳасининг шунқор пашшалари ярим тунда «Дўстлик-2» даҳасидаги бир неча хонадон эгаларининг уйқуларини бузишга муваффақ бўлдилар. «Сирғали-1» ва «Сирғали-4» даҳаларида ғужғон ўйнаб юрган пашшалар эса қоронғида «тил» бириктириб «Сирғали-2» ва «Сирғали-3» даҳаларига кутилмаганда ҳужум қилдилар. Оқибатда тинчгина ором олиб, ухлаб ётган одамларнинг асаби қақшади. Қон босимлари ошди. Жанг омонсиз бўлмаганидек, бир неча баднафс ва очкўз пашшаларни одамлар қирғин қилдилар. Бундай кўнгилсиз воқеалар туманнинг пашшалар қуршовида қолган «Спутник» шаҳарчасида ҳам рўй берди.

Кўрик мавсум кўтаринки руҳда ўтаётган шу кунларда таниқли шоир ва тарихчи Хуршид Даврон Амур Темур даврида пашшалар билан қандай муомала қилинган, қандай кураш олиб борилганлигини аниқлаш мақсадида тарихий манбаларга таяниб, жиддий тадқиқотлар олиб бормоқда. Яна бир истеъдодли шоир Саъдулла Ҳаким эса ашаддий ва баджаҳл пашшаларнинг маърифатга қанчалар дахлдорлиги хусусида обдон бош қотириб. «Пашшанома» достони устида қизғин ишлаяпти. Журналист Абдунаби Ҳайдаров пашшалар ҳақ-ҳуқуқларни ҳимоя қилиш мавзусидаги суд очерки учун ярим тунда туриб қимматли маълумотларни тўплаяпти. Чапдаст журналист Исмат Худоёровни «Пашша ва бизнес» мавзуси қизиқтирмоқда. Хуллас, сирғалилик қаламкашлар пашшаларни унутаётганлари йўқ

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, Сирғали тумани уй-жой бошқармаси раҳбарияти ушбу кўрик мавсумини бекаму кўст ўтказиш учун йил давомида барча тайёргарликларни ҳар томонлама пухта қилиб қўйган. Пашшаларнинг бемалол яйраб-яшашлари ва яшаб истаганча кўпайишлари учун уйлар остидаги ертўлалар сув билан тўлдирилган. Пашшанинг асосий ватани бўлмиш кўлмаклар сони кескин кўпайтирилган. Тозаланмаган ифлос ариқлар, кўчаларнинг йўлаклари пашшалар ихтиёрига тамомила бериб қўйилган. Айниқса, туман кўчаларида уюм-уюм бўлиб ётган ахлат тепачаларида ғужғон ўйнаётган пашшаларнинг қувончи чексиз. Лекин улар пашшалар дастидан ўзларига пашшахоналар тутиб олган одамлардан жиддий хафа. Агар аҳвол шу тарзда давом этадиган бўлса, пашшалар норозилик намойиши уюштиришга ҳозирлик кўришмоқда ёки тўда-тўда бўлиб шаҳар СЭС томон юриш қилишмоқчи. Огоҳлантириб айтмоқчимизки, ғазабланган пашшалар шаҳарнинг бошқа туманлари, даҳалари томон тарқаб кетиш хавфи ҳам бор...

«Пашша-94» кўрик мавсуми кеч кузда якунланади. Ғолиб пашшалар иссиқ ўлкаларда дам олиш учун махсус йўлланмалар билан бепул тақдирланадилар. Пашшадан озор чекиб, юзлари, қўллари, оёқлари ғалвир бўлиб кетган жабрдийдаларга эса республика, шаҳар ва туман СЭСлари томонидан тайёрланган махсус «Антипашша» малҳами валютага берилади.

Кўрик мавсумига марҳамат қилинг!

ИЗОҲ: Ушбу хабарни ёзиш жараёнида каминага ҳаммаси бўлиб 27 пашша ҳужум қилди. Ўнг қулоқ, чап қўл ва оёқларнинг бир неча жойларига шикаст етди. Қурбон бўлган пашшалар бу ҳисобга кирмайди.

Ашурали ЖЎРАЕВ

Муродбой НИЗАНОВ

МЕНГА НИМА!

Дунёда бировнинг гапини маъқуллашдан осон иш йўқ. Бошинг оғримайди, оёғинг чарчамайди, ёмон гап эшитмайсан. Фақат ҳар замон-замонда бошингни ликиллатиб, тилингни танглайингга текизиб чапиллатиб, суҳбатдошингнинг гапини маъқуллаб қўйсанг, бас!

...Шундай қилиб денг, менинг қирққа чиққан бир қўшним бор. Мусиқа басталайди, куйлар яратади. Бироқ ҳали композитор номини олган эмас. Шу кунга қадар жонини жабборга бериб яратган тўртта куйи ҳам фақат уйидаги магнит тасмасига битилганча турибди. Аслини олганда, у халқ куйларига ниҳоятда ишқибоз. Айниқса, уни ижод қилаётган пайтда кўрсангиз, бай-бай, ҳали бундай бастакор туғилмаган дейсиз. Бир пасда халқ куйларининг бошини оёққа, оёғини бошга айлантириб шундай асар яратади... Қўяверасиз, талант-да талант.

Кейин денг, у мени уйига чақириб, халқ куйлари асосида қайта ишлаган мусиқа асарини чалиб беради. Бу даранг-дурунгнинг қайси халқ куйи асосида яратилганини мен тугул, ҳатто бирор атанган санъатшунос топсин-чи? Топиб бўпти, тополмайди. Шунда унинг ўзи мақсадга кўчади.

— Бу ана ўша, қадимги, ҳаммага маълум халқ куйи бор-ку, исми нима эди?..— У ўйлай-ўйлай охири халқ куйларидан бирининг номини топади. Кошки мен шуни билсам, бошқаларидан ажрата олсам. Сўнг муддаога қайтади.

— Хўш, қалай, боплабманми?

— Жуда ажойиб! — дейман мен у гапини тугатар-тугатмас. — Бундай асар ҳали яратилмаган, яратилиши ҳам гумон. Куйининг чиройлилигини қаранг. Товушининг баландлиги-чи! Буни бутун халқ тўпланиб эшитиши керак.

Бу гаплардан қўшнимнинг кўнгли тоғдай кўтарилади. Нима қилибди? Бу сўзларни айтиш учун киссамдан бирор нарса тўламаган бўлсам. Зарар етса халқнинг бир куйига етибди-да. Нима, бундан халқ камбағаллашиб қолармиди? Менга нима?

...Чап томондаги қўшнимизнинг тили «пул» билан чиққан. Дўконда ишлайди. Уйидаги сандиғида эса муаллим деган дипломи ҳам бор. У билан суҳбатлашсанг, гапнинг мазмуни ўз-ўзидан одамларнинг инсофсизлиги, бетгачопарлиги устига бориб тақалади.

— Кеча бир аёл, беш минг сўм учун кўпчиликнинг ўртасида ёқамдан олса бўладими. Ахир, шу ҳам инсофданми, беш минг сўм пул нима бўлибди? Энди бу замонда пулнинг қайтимини сўраб ўтириш уят! — Куйиб-пишиб тушунтиради у.

Мен эса у аёлни танимаган ҳолда қўшнимга қўшилиб «терисига сомон тиқаман».

— Аҳмоқ-да! Аҳмоқ бўлмаса, шу замонда беш минг сўм қайтимни сўрайдими? Вой, пастэй! Беш мингга нима берарди? Бир пачка мороженоеми? Уни ҳам берса беради, бўлмаса, у ҳам йўқ!

— Шуни айтаман-да! Шунга куяман-да! Ўзи асли мороженое дегани нима? Мороженое — музлатилган сув-да! Сувга шунчами?

— Инсоф кетди одамлардан. Сувга тенг пулни ҳам сўрайдими, ахир. Сув керакми, ана, ариқда оқиб ётибди. Олавер ҳоҳлаганингча.

Шундай қилиб, икки қўшни биргалашиб: беш минг сўм қайтимни одамлар агар инсофи бўлса сўрамасликлари керак, умуман, қайтим сўрашнинг ўзи уят, деган хулоса чиқарамиз. Қўшним куйиб-пишиб тушунтиради, мен маъқуллайман. Ўртада қайтим сўраган ўша аёлни одамлар қаторидан ўчириб, гўрига ғишт қалаймиз. Менга нима?

...Онда-сонда зўрға вақт топиб меҳмонга келадиган хотинимнинг синглиси ҳам кечқурун ҳамма дастурхон атрофида йиғилган пайтимизда ўзи раҳбарлик қиладиган болалар боғчаси тўғрисида мақтанишни яхши кўради.

— Нима десангизлар денглару лекин мен боғчани шундай тартибда туздимки, кўрсангизлар ҳайрон қоласизлар. Саксон боланинг ўрнига тўқсон бир болани жойлаштирдим. Қалай, боплабманми?— гердаяди у.

— Боплабсан, — дейман мен. — Лекин болалар сонини юзга етказганингда борми. Ҳар бир нарсанинг юзи яхши-да. План, ахир, нимага юз қилиб белгиланган.

Шундан кейин у опасига ҳар куни боғчадан уйга олиб келадиган халта-халта нарсаларини айтиб мақтана бошлайди. Уларнинг гапига мен ҳам қўшиламан. «Ҳар кун ўзинг қатнайверма, чарчаб қоласан, кунда-кунаро бўш халтани шундоқ завхозингга берсанг бўлди, унинг ўзи мотороллерига юклаб уйингга элтиб бераверади», дейман унинг гапини маъқуллаб.

Хуллас, гап маъқуллаш жони-дилим. Устингга бирор масъулият, елкангга бирор оғирлик тушмаганидан кейин нима... Шундайми деса, шундай, ундайми деса, ундай... Маъқуллайвераман. Балки, сиз бу гапларимдан: «Ўзинг қандай одамсан, умуман, сенда инсоф, одамгарчилик борми?» деб ўйлаётгандирсиз. Ўйлайверинг, бундай гапларни айтсангиз, айтаверинг. Ундай сўзларни қулоғимга ҳам илмайман. Ўйлай-ўйлай, айтиб-айтиб чарчайдиган ким? Ўзингиз. Менга нима!

ЖАЗО

Мен ўзимни хонага қамаб

Савалай бошладим ўзимни.

Ҳақоратлар қилдим...

Роса тепкиладим полга ётқизиб.

«Мен ўзим...»
Баҳодир ЁҚУБ

Мен ижодхонамни ичидан қулфлаб,
Роса калтакладим ўзимни ўзим.

Сонимни чимдилаб қилдим қонталаш,

Деморга бир уриб кўкартдим кўзим.

Хулласи, этимни ўлдириб, чунон,

Ўзимни жисмонан қийнадим анча.

Энди-чи, қилмайди заррача таъсир,

Мунаққид шеъримни «урмасин» қанча.

КУНГАБОҚАРЛАР

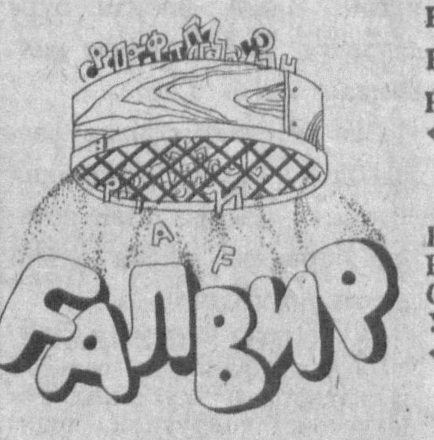

Кунгабоқар,

Кунга боқар.

Кун бўлмаса,

Кимга боқар?
«Кунгабоқар»

Йўлдош СУЛТОНОВ

Кунгабоқар,
Кимга боқар?
Офтоб чиқса,
Унга боқар.
«Кунгабоқар»

Тўрамирза ЖАББОРОВ

Кунгабоқар
Кунга боқар
Кунгабоқар
Кимга боқар?
«Кунгабоқар»

Одил АБДУРАҲМОН

Кунгабоқар,
Кимга боқар?
Шу уч шоирдан
Бошқа?
Шу боис у
Мавзу бўлган
Одил, Тўра Йўлдошга.

ЎЗИНГГА БУЮРСИН

Хоҳлайсанми қўшиқ ҳадя этаман,

Шундай бир қўшиқки, мағрур ва янгроқ.

Жарангдор ҳам, фақат пича ғамгинроқ,

Хоҳлайсанми, қўшиқ ҳадя этаман.

«Хоҳлайсанми... Ҳайитбой АБДУСОДИҚ

— Истайсанми, ҳозир шунақа қўшиқ,

Айтаман изимга, етолмас Тото.

Кобзону собзонлар, Майкл Жексону

Леонтев олдимда ип эшмас ҳатто.

— Раҳмат таклифингга! Аммо негадир,

Ҳар хил жаз, шовқинни суймайди жиним.

Майли, ким хоҳласа айтавер тинмай,

Қўшиғинг ўзингга буюрсин иним!

Ўткир САИДОВ

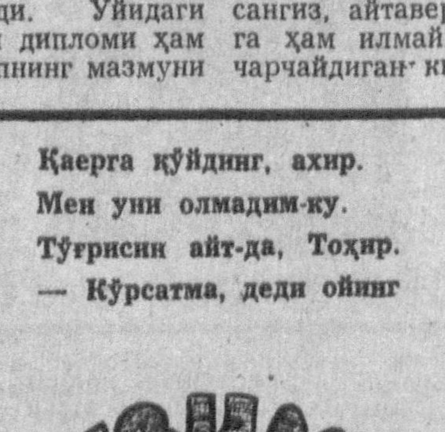

ОЙИМ БЎЛСА

— Тўғри ишлаб келибсан,
Уй вазифасни, Раҳмат.
Қани доскага чиқиб
Ёзиб бизларга кўрсат.

Раҳмат эса унамас.
Дер: —Ойим йўқ олдимда.
Очиғи, зўр ишлайман,
Улар бўлса ёнимда.

СОВҒА

—Совға олиб келгандим,
Сени кўргани Тўла.
Ишонмаётган бўлсанг
Майли ойингдан сўра.
— Олиб келган совғангни
Қаерга қўйдинг, ахир.
Мен уни олмадим-ку.
Тўғрисин айт-да, Тоҳир.
— Кўрсатма, деди ойинг
Шамоллаб қопсан, дўстим.
Опкелган музқаймоқни
Еб қўйдим шунда ўзим.

ТОРТСИЗ ҚАНДАЙ КУТАМИЗ?

Янги йилни кутишди
Кўзларини қилиб тўрт.
Дадалари кечқурун
Олиб келди катта торт.
— То тунгача биз ухлаб
Қоларканмиз,— дейишди.
Тортни шундай деб улар,
Шу ондаёқ ейишди.

Рустам ЭГАМ
Андижон

ОБУНАЧИЛАР ДИҚҚАТИГА

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасига 1994 йилнинг иккинчи ярми учун обуна давом этмоқда. Янги обуначилар учун ҳафталик нархлари: бир сон учун — 500 сўм-купон, олти ойга — 13 минг сўм-купон.

Алишер Навоий номидаги Катта академик опера ва балет театри миллий мусиқа ансамбли гуруҳига

СОЗАНДАЛАР ТАНЛОВИНИ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Танловда: танбур, дутор, най, қўшнай, қонун, уд, қашқар рубоби, чанг, ғижжак, доира асбобларининг ижрочилари қатнашишлари мумкин.

Танлов 1994 йил 15—18 август кунлари театр биносида бўлиб ўтади. Маълумотлар учун телефонлар: 33-35-28, 33-33-44.

ТЕАТР МАЪМУРИЯТИ

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
*
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

Манзилгоҳимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси 32. Телефонлар: қабулхона — 33-52-91, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-56.

Навбатчи муҳаррир — Камол МАТЁҚУБОВ
Босмахонага топшириш вақти — 21.00. Топширилди — 20.30.

Редакцияга келган қўлёзмалар тақриз этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ
Таҳрир ҳайъати: Мурод АБДУЛЛАЕВ (ижтимоий ҳаёт бўлими мудири), Одил ЁҚУБОВ, Ашурали ЖЎРАЕВ (санъат бўлими мудири), Насиба ИБРОҲИМОВА, Камол МАТЁҚУБОВ (наср ва назм бўлими мудири), Маҳмуд САЪДИЙ (адабиётшунослик ва танқид бўлими мудири), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Беккул ЭГАМҚУЛОВ (масъул котиб)

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:
Рустам АБДУЛЛАЕВ, Аҳмадали АСҚАРОВ, Тошпўлат АҲМЕДОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Дадахон ЁҚУБОВ, Баҳодир ЖАЛОЛОВ, Хайрулла ЖЎРАЕВ, Пўлат ЗОҲИДОВ, Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ, Жамол КАМОЛ, Мирзо КЕНЖАБЕК, Абдулла ОРИПОВ, Ҳабиб САЪДУЛЛА, Йўлдош СУЛАЙМОН, Тошпўлат ТУРСУНОВ, Иброҳим ЮСУПОВ

1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН НАШР ЭТИЛА БОШЛАГАН
*
ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

Рўйхатдан ўтиш тартиб № 000215. Буюртма Г-897. 50358 нусхада босилди, ҳажми — 2 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А—2. Индекс 64593.

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

1 2 3 4 5 6